

Komisioni i Komunitetit Evropian për llogari të dhe në emër të Qeverisë së Shqipërisë,

Ref.: EuropeAid/124909/C/SER/AL

Zbatimi i Planit Kombëtar për Përafrimin e Legjislacionit Mjedisor në Shqipëri

Komponenti B: Planifikimi i Zbatimit

5 shkurt 2009

Ky raport është përgatitur nga një ekip i projekti që punon për Grontmij i Carl Bro ne kuadrin e nismes së financuar nga programi CARDS 2006 i Bashkimit Evropian. Konstatimet, përfundimet dhe interpretimet e shprehura në këtë dokument janë ekskluzivisht ato të Grontmij i Carl Bro dhe në asnjë rast nuk duhet menduar se reflektojnë opinionet dhe politikat e Komisionit Evropian.

Komisioni i Komunitetit Evropian, për llogari të dhe në emër të Qeverisë së Shqipërisë,

Ref.: EuropeAid/124909/C/SER/AL

Zbatimi i Planit Kombëtar për Përafrimin e Legjislacionit Mjedisor në Shqipëri

PLANI SPECIFIK I ZBATIMIT TË DIREKTIVËS

Direktiva e Nitrave (91/676/KE)

Autorët:

Paolo Bacca, Norman Sheridan, Jonathan Pearse, Narin Panariti

Falenderime:

Ekipi i projektit dëshiron të shprehë mirënjohjen të gjithë personave dhe ekspertëve nga të gjithë institucionet dhe aktorëve të përfshirë në grumbullimin e të dhënave dhe informacionit si dhe të gjithë personave dhe organeve që kanë mbështetur hartimin e këtij Raporti. Falenderime të veçanta shprehen për Ministrinë e Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujrave dhe stafit të ekspertëve të saj.

Tabela e Lëndës

HYRJE	4
1 Përmbledhje Egzekutive	5
2 Kërkesa e Legjislacionit të BE-së	8
2.1 Legjislacioni i mbuluar i BE-së	8
2.2 Kërkesat Direkte të Legjislacionit	9
2.3 Kërkesat Indirekte/ Implikimet	10
2.4 Lidhjet me Legjislacione të Tjera	11
3 Situata aktuale	13
3.1 Rolet & Përgjegjësitë	13
3.2 Kuadri ligjor aktual	14
3.3 Gjendja Aktuale e Zbatimit	14
3.4 Gjendja Aktuale e Investimeve	15
4 Plani i Përafrimit	17
4.1 Hyrje	17
4.2 Përqasja në lidhje me programin kohor për veprimet	17
4.3 Plani i Transpozimit	19
4.4 Plani i Zbatimit	20
5 Kostot dhe Përfitimet	26
5.1 Burimet dhe Kostot	26
5.2 Strategjia e Financimit	41
5.3 Përfitimet	45
6 ANEKSET	47
6.1 ANEKSI I: Tabela e përputhshmërisë	47
6.2 ANEKSI II: Lista e Ndërhyrjeve me Kostot	55
6.3 ANEKSI III: Tabela e Llogaritjes së Kostove të Zbatimit	57

6.4	ANEKSI IV: Çështje specifike për zbatimin e Direktivës së Nitateve në Shqipëri	61
-----	--	----

Lista e Shkurtimeve

VGJSH	Shërbimi Gjeologjik Shqiptar
AK	Autoriteti Kompetent
KPMB	Kodi i Praktikës së Mirë Bujqësore
DSIP	Plani Specifik i Zbatimit të Direktivës
KE	Komuniteti Evropian ose Komisioni Evropian
ECE	Komisioni Ekonomik për Evropën
KEE	Komuniteti Ekonomik Evropian
ELPA (LPMSH)	Legjislacioni dhe Planifikimi Mjedisor në Shqipëri (projekt)
BE	Bashkimi Evropian
PKB	Produkti Kombëtar Bruto
SIG	Sistemi i Informacionit Gjeografik
ha	Hektar
kg	Kilogram
LBU	Ligji mbi Burimet Ujore (Nr. 8093 i datës 21.3.1996, i amenduar)
MBUMK	Ministria e Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit
MMPAU	Ministria e Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujrave
N	azot
DN	Direktiva e Nitateve
OJF	Organizatë Jofitimprurëse
NH ₄	Amoniak (kimikisht i lidhur)
NO ₂	Nitrit
NO ₃	Nitrat
(N)ZP	(Nitrat) Zonë e Prekshme
KKU	Këshilli Kombëtar i Ujit
OBZHE	Organizata për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik
O ₂	Oksigjen
SC/KC	Sigurimi i cilësisë/kontrolli i cilësisë
KBL(-at)	Këshilli (at) e Basenit Lumor
PMBL	Planet e Menaxhimit të Basenit Lumor
ARM	Agjencia Rajonale Mjedimore
MSA	Marrëveshja e Stabilizim Asociimit
AT	Asistencë Teknike
EAT	Ekipi i Asistencës Teknike
DKU	Direktiva Kuadër për Ujin
ERRSU	Enti Rregullator i Sektorit Ujor

HYRJE

Qeveria shqiptare ka detyrimin ligjor të pajtohet me vendimin e Bashkimit Evropian nëse dëshiron të arrijë anëtarësimin ndërsa transpozimi i legjislacionit të BE-së është një parakusht për aderim.

Dështimi për t'i dhënë fuqi ligjore Direktivës do të bëjë që Qeverisë t'i mungojë një nga objektivat e legjislacionit të Komunitetit Evropian që është ai i sigurimit në kushte të barabarta për ekonominë mbarë evropiane. Shtete të tjera Anëtare të KE-së do ta gjykonin të padrejtë nëse Shqipëria nuk do të pajtohej dhe kjo do të pengonte Shqipërinë për arritjen e anëtarësimit.

Ky raport paraqet rezultatet e vlerësimit institucional dhe administrativ ligjor të gjendjes aktuale të përafritimit ndaj Direktivës së Këshillit 91/676/KEE të datës 12 dhjetor 1991 në lidhje me mbrojtjen e ujrave nga ndotja e shkaktuar prej nitratesve nga burimet bujqësore, amenduar nga Rregullorja (KE) 1882/2003, dhe plani i përgjithshëm për të siguruar përafritim të plotë në përgatitje për aderimin e vendit në BE.

Raporti thekson boshllëqet dhe problemet/dobësitë që mund të pengojnë transpozimin dhe zbatimin efektiv të Direktivës dhe rrjedhimisht, identifikon përmirësimet e kapaciteteve që nevojiten për të siguruar zbatimin e saj efektiv dhe efikas. Raporti gjithashtu jep llogaritjet më të mira të kostove dhe përfitimeve që mund të bëhen aktualisht.

Raporti merr përsipër shqyrtimin e dokumentacionit përkatës në dispozicion, së bashku me kontakte të shumta dhe diskutime të hollësishme të zhvilluara si me Ekipin e Asistencës Teknike (EAT) dhe ndërmjet anëtarëve të EAT dhe një sërë zyrtarësh kryesorë.

Raporti ndahet në 5 seksione kryesore. Seksioni 2 jep një vështrim të shkurtër të përgjithshëm të Direktivës dhe seksioni 3 përmbledh situatën egzistuese në Shqipëri përsa i takon përafritimit të kësaj Direktive duke përfshirë një analizë të boshllqeve ligjore. Seksioni 4 diskuton mekanizmat e zbatimit dhe përcakton disa rekomandime për përfundimin e përafritimit të Direktivës. Kostot treguese të zbatimit paraqiten në Seksionin 5.

1 Përmbledhje Egzekutive

Qëllimi dhe efekti që synohet nëpërmjet zbatimit të Direktivës së Nitrateve

Sfond Historik

Janë ngritur pyetje rreth rëndësisë së përgjithshme të Direktivës së Nitrateve për Shqipërinë për dy arsye kryesore. Së pari, intensiteti i prodhimit të përgjithshëm në bujqësi në vend është mjaft i ulët. Si përdorimi mesatar i azotit dhe dendësia e gjësë së gjallë duken të jenë më të ulëta sesa kufijtë e vendosur në Direktivën e Nitrateve. Së dyti, argumentohet që rrjedhjet urbane dhe rezidenciale janë burimet kryesore të ndotjes së azotit dhe janë më problematike sesa bujqësia.

Ndërsa Direktiva nuk konsiderohet si prioritet për Shqipërinë, ajo pritet që të vendosë kufizime dhe kosto të konsiderueshme mbi sektorët bujqësor dhe paraqet sfida të mëdha për sistemet monitoruese dhe rregullatore.

Problemi

Pjesa më e madhe e dispozitave të Direktivës nuk është transpozuar në Legjislacionin shqiptar dhe me përjashtim të disa përkufizimeve të parashikuara në Direktivë dhe të parashikuara nga Ligji “Mbi veterinarinë” dhe Ligjin “Mbi Mbrojtjen e Bimëve”, transpozimi ende nuk ka filluar por është parashikuar paraprakisht për vitin 2010 nëpërmjet një urdhri ministerial dhe qeveritar.

Ministria e Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujrave së bashku me Ministrinë e Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit dhe Ministrinë e Shëndetësisë, është përgjegjëse për identifikimin e ujrave të prekura nga ndotja dhe përcaktimi i zonave të prekshme nga nitrati por nuk është marrë asnjë vendim në këtë drejtim. Nitratet nuk monitorohen megjithëse ka kontrole të rregullta të përmbajtjes kimike në ujrat e ëmbla dhe ujrat tokësore.

Për më tepër, Ministria e Bujqësisë nuk ka marrë ende hapat e nevojshme për hartimin e një plani veprimi që synon zvogëlimin e ndotjes nga nitratet.

Plani për përafrimin

Plani i transpozimit ligjor përfshin disa rregullime/amendime në LBU (ose prezantimin e detyrimeve që mungojnë, ose riformulimin e dispozitave egzistuese që nuk janë plotësisht në përputhje me dispozitën përkatëse të Direktivës dhe dispozitat e shprehura të bazës ligjore) si dhe përgatitjen e legjislacionit dytësor, duke përfshirë :

- Rishikimin dhe nëse është e nevojshme, ripunimin e ndonjë legjislacioni përkatës 'bujqësor' për të siguruar që nuk është i papajtueshëm me Direktivën dhe me LBU të amenduar;
- Përgatitjen e një Rregulloreje mbi Ndotjen e Azotit nga Burimet Bujqësore sipas LBU-së të amenduar që do të transpozojë pjesë të ndara të Direktivës;
- Përgatitjen e një Kodi ose Kodeve të Praktikës së Mirë Bujqësore.

Plani i zbatimit përbëhet nga një sërë veprimesh që janë konsoliduar në katër grupe kryesore të veprimeve të zbatimit si më poshtë:

1. Forcimi institucional dhe ndërtimi i kapaciteteve
  - *Caktimi i një Autoriteti Kompetent*
  - *Forcimi i kapacitetit laboratorik*
  - *Sigurimi i ndihmës teknike për të ndihmuar AK të krijojë dhe ndërmarrë aktivitete fillestare dhe raundin e parë të programeve të veprimit*
2. Puna përgatitore dhe formulimi i programeve të veprimit
  - *Identifikimi i ujrave që nëse nuk do merren masa, do preken ose mund të prekeshin nga ndotja ose eutrofikimi i azotit*
  - *Përcaktimi i zonave të prekshme*
  - *Krijimi i programeve të veprimit për zonën (at) e prekshme*
  - *Rritja e ndërgjegjësimit, shpërndarja e informacionit, konsulenca dhe pjesëmarrja*
3. Monitorimi, trajtimi i të dhënave dhe raportimi
  - *Krijimi i programeve monitoruese për të: a) vlerësuar nitratat në ujrat sipërfaqësore dhe tokësore, b) rishikuar gjendjen eutrofike të ujrave të ëmbla sipërfaqësore, ujrat e grykëderdhjeve të gjera dhe ujrat bregdetare, dhe c) vlerësuar efektivitetin e programeve të veprimit*
4. Zbatimi i programeve të veprimit dhe detyrimit

Kostot

Kostot e transpozimit të Direktivës së Nitrates në ligjin kombëtar dhe zbatimi i tyre u llogaritën veçmas. Të gjitha kostot llogariten në çmimet kostante të vitit 2008. Për sa i përket transpozimit, për shkak të burimeve të kufizuara të draftimit ligjor pranë MMPAU, rekomandohet që të sigurohet mbështetje për ekipin ligjor në përafrimin e legjislacionit shqiptar sipas nevojës (duke përfshirë hartimin e një kodi të praktikës së mirë bujqësore). Kostoja e llogaritur e asistencës teknike të nevojshme për këtë qëllim do të jetë 800,000 Euro. Kostot e llogaritura të zbatimit janë:

- Në lidhje me detyrat e qeverisë qendrore: kostot specifike prej 1.6 milionë € dhe kostot e vazhdueshme periodike prej 53,000 € në vit. Mbi 95% e kostove të përgjithshme unike argumentohen nga asistenca teknike dhe duhet të mundësohet mbulimi i këtyre kostove nga grantet e BE-së dhe donatorëve të tjerë

ndërkombëtarë. Kostot periodike kanë lidhje me krijimin e infrastrukturës administrative në ministritë e mjedisit dhe bujqësisë dhe do të duhet të financohen nga buxheti i shtetit;

- Disa kosto do të përballohen nga fermat që kërkohen të marrin masa për të shkurtuar humbjet e azotit të tyre. Këto kosto priten të jenë pak më të ulta sesa në shumë vende të tjera anëtare për shkak të intensitetit të ulët të bujqësisë shqiptare dhe nivelet e qarta relativisht të ulta të nitratit në mjedis. Një kosto e përgjithshme e kapitalit midis 300,000 Euro dhe 1,300,000 Euro që bie mbi fermat me të paktën 10 'njësi kafshë' është një llogaritje e parë e përafërt e kostove. Ndërsa njohuria për problemin rritet si rezultat i detyrave të hershme diagnostike të implementimit, do të mundësohet një llogaritje më e saktë.

2 Kërkesa e Legjislacionit të BE-së

Për shkak të problemeve mjedisore dhe shëndetësore mbi përqëndrimet në rritje të nitratis në ujrat sipërfaqësore dhe tokësore në BE, veçanërisht në zonat bujqësore me ferma të zhvilluara, në 1991 Këshilli i Ministrave miratoi një Direktivë mbi mbrojtjen e ujit nga ndotja e shkaktuar prej nitrates nga burimet bujqësore (Direktiva e Nitratesve, 91/676/KEE).

Objektivi i Direktivës së Nitratesve (Direktiva 91/676/KEE) është të zvogëlojë ndotjen e ujrave (përfshirë ujrat tokësore) të shkaktuar ose nxitur nga nitratis prej burimeve bujqësore dhe të parandalojë këtë ndotje të mëtejshme.

2.1 Legjislacioni i Mbuluar i BE-së

Legjislacioni i mbuluar i BE-së në këtë plan zbatimi është:

- Direktiva 91/676/KEE, në lidhje me mbrojtjen e ujrave nga ndotja e shkaktuar prej nitrates nga burimet bujqësore, amenduar nga Rregullorja (KE) 1882/2003.

Objektivat e Direktivës janë zvogëlimi i ndotjes së ujrave të shkaktuar ose nxitur nga nitratis nga burimet bujqësore dhe parandalimi i ndotjes së mëtejshme të këtij tipi.

Zbatimi i Direktivës së Nitratesve vijon si më poshtë: identifikimi i ujrave të prekura nga kjo ndotje dhe ujrat që mund të prekshin nga kjo ndotje dhe përcaktimi i tyre dhe i të gjithë zonave të njohura të drenazuara në ato ujra dhe që kontribuojnë në ndotje si “zona të prekshme”. Për këto zona, duhet të krijohen dhe implementohen programe veprimi për zvogëlimin e ndotjes. Këto programe veprimi përmbajnë masa të detyrueshme, përfshirë sasinë maksimale të plehut organik që mund të përdoren për tokën çdo vit, ndalimin e përdorimit të disa tipeve plehëruesish në disa periudha të vitit dhe kërkesat për enë mbajtëse për plehun e bagëtive. Për zonat jashtë zonave të prekshme, zvogëlimi i ndotjes duhet të nxitet nga kodet (vullnetare) të praktikës së mirë bujqësore. Në këtë kontekst, Shtetet Anëtare janë të detyruara të monitorojnë përqëndrimet e nitratis në ujrat tokësore dhe ujrat sipërfaqësore si dhe të monitorojnë eutrofikimin në ujrat sipërfaqësore. Shtetet Anëtare duhet të rishikojnë gjithashtu dhe nëse është e nevojshme, të ripunojnë ose bëjnë shtesa në përcaktimin e zonave të prekshme.

2.2 Kërkesat e Drejtpërdrejta të Legjislacionit

Direktiva vendos detyrimet e mëposhtme mbi Shtetet Anëtare:

➤ Të identifikojnë, bazuar në monitorimin e plotë gjatë një periudhe një vjeçare (Neni 6(1) (a)), të ujrave që preken ose mund të preken nga ndotja e shkaktuar prej burimeve bujqësore (Neni 3 dhe Aneksi I). Ujrat e ndotura përkufizohen sipas kriterëve të mëposhtme:

- Ujrat e ëmbla sipërfaqësore dhe tokësore me përmbajtje nitrati më të madhe se 50mg/l, dhe
- Liqenet natyrore me ujra të ëmbla, masa të tjera të ujrave të ëmbla, grykëderdhje të gjera, ujra bregdetare dhe ujra detare që janë eutrofike.

Këto kriterë zbatohen për të gjithë ujrat. Vlerësimi zbatohet për të gjithë ujrat, jo vetëm për ata të përdorur aktualisht për abstragimin e ujit të pijshëm;

➤ Të përcaktojnë si 'zona të prekshme' të gjitha zonat e njohura të tokës në territorin kombëtar që drenazhohen në ujrat e identifikuar dhe që kontribuojnë në ndotje sipas kriterëve të mësipërme. Megjithatë, ky përcaktim i zonave të prekshme nuk është i nevojshëm nëse programet e veprimit (sipas Nenit 5) implementohen në të gjithë territorin. Duhet të kryhet një rishikim çdo katër vjet për të ripunuar ose bërë shtesa në listën e zonave të prekshme, nëse është e nevojshme. (Neni 3);

➤ Me synim sigurimin e një niveli të përgjithshëm të mbrojtjes për të gjithë ujrat, të krijojnë një kod (ose kode) të praktikës së mirë bujqësore (Aneksi II). Ky kod duhet të implementohet vullnetarisht nga fermerët. Mund të hartohen programe për trajnimin dhe informimin e fermerëve dhe promovimin e kodit (Neni 4 dhe Aneksi IIA);

➤ Të krijojnë dhe implementojnë Programe Veprimi, ose në lidhje me zonat e prekshme të përcaktuara, ose në të gjithë territorin. Një program veprimi mund të zbatohet për të gjithë territorin ose mund të krijohen programe veprimi për zona të ndryshme të prekshme ose pjesë të zonave. Direktiva deklaron se Programet e Veprimit duhet të përfshijnë masa në kodin e praktikës së mirë bujqësore dhe për më tepër, rregulla në lidhje me:

- Periudha gjatë të cilave ndalohet aplikimi i disa tipeve plehëruesish.
- Kapaciteti i enëve mbajtëse për plehun e bagëtive që “ duhet të tejkalojë kapacitetin e kërkuar për mbajtje gjatë periudhës më të gjatë kur ndalohet aplikimi në tokë në zonat e prekshme”, nëse nuk tregohet se tejkalmi do të eliminohet në mënyrë që të mos jetë i dëmshëm për mjedisin.
- Kufizime mbi aplikimin e plehëruesve, në pajtim me praktikën e mirë bujqësore dhe duke marrë parasysh: kushtet e tokës, tipin, pjerrësinë e tokës; kushtet klimaterike, reshjet dhe ujitjen; dhe përdorimin e tokës dhe praktikat bujqësore. Duhet të ketë një ekuilibër midis kërkesës për azot të të korrave dhe furnizimit me azot nga toka dhe plehërimi.

- Sasia e plehut të bagëtive e aplikuar në tokë çdo vit, që nuk duhet të tejkalojë 210 kg azot për hektar (N/ha) gjatë Programit të Veprimit të parë katër vjeçar dhe 170 kg N/ha më pas (Aneksi III).
  - Direktiva gjithashtu udhëzon Shtetet Anëtare të marrin çdo masë të mëtijshme të nevojshme për të arritur objektivin e saj për zvogëlimin e ndotjes së ujrave nga nitratet prej burimeve bujqësore. Ajo deklaron: “Në përzgjedhjen e këtyre masave ose veprimeve, Shtetet Anëtare do të marrin parasysh efektivitetin dhe koston e tyre në lidhje me masa të tjera të mundshme parandaluese” (Neni 5(5)).
- Monitorimi i cilësisë së ujit për të cilin dallohen dy lloje të ndryshme monitorimi (Nenet 5 dhe 6):
- Në shkallë kombëtare kur Programet e detyrueshme të Veprimit janë implementuar në përputhje me Nenin 3.5, monitorimi kërkohet për ujrat sipërfaqësore dhe tokësore, për të krijuar shkallën e ndotjes së ujit nga azoti nga burimet bujqësore (Neni 5(6)), dhe
  - Mbi zonat individuale të prekshme të caktuara kur gjendja eutrofike e ujrave të ëmbla sipërfaqësore të rrjedhshme ose të ndenjura dhe përqëndrimi i azotit duhet të monitorohen të paktën çdo katër vjet (Neni 6(1)(b)).
- Të monitorojnë efektivitetin e Programeve të Veprimit që janë krijuar (Neni 6(5)).
- Detyrimet raportuese për Komisionin.
- Të krijojë sistemin e raportimit dhe regjistrimit të të dhënave, në veçanti Autoritetit Kompetent i kërkohet t'i raportojë Komisionit në lidhje me:
    - Përcaktimin e zonave të prekshme (Neni 3),
    - Kodet e praktikës së mirë bujqësore (Neni 4),
    - Ndryshimet e bëra në Programet e Veprimit (Neni 5),
    - Raportin mbi zbatimin e Direktivës çdo katër vjet (Neni 10 dhe Aneksi V),
    - Transpozimin me tekstet e dispozitave të ligjit kombëtar të miratuar në këtë fushë, të mbuluar nga Direktiva (Neni 12).

2.3 Kërkesa jo të drejtpërdrejta/ Implikime

Kërkesat jo të drejtpërdrejta dhe implikimet e Direktivës janë:

- Kërkesat e Direktivës së Abstragimit të Ujit të Pijshëm (75/440/KEE) në lidhje me cilësinë e kërkuar të ujit sipërfaqësor të synuar për abstragimin e ujit të pijshëm dhe Direktivës mbi Ujrat Tokësore (80/68/KEE) mbi mbrojtjen e ujrave tokësore nga ndotja e shkaktuar prej disa substancave të rrezikshme, me qëllim që të rrisin cilësinë e ujrave tokësore dhe sipërfaqësore dhe për këtë rast të përgatisin një plan sistematik duke përfshirë oraret, do të duhet të implementohen paralelisht me Direktivën.
- Planet e Menaxhimit dhe Programet e Veprimit të Zonës së Prekshme do të duhet të shqyrtohen së bashku me Direktivën e Trajtimit të Ujrave të Mbetura Urbane (91/271/KEE), gjatë zbatimit të Direktivës.

- Duke zbatuar përfaqshjen e kombinuar për burimet e pikave dhe shpërndarjes së ndotjes, Direktiva Kuadër mbi Ujin, konkretisht (Neni 10) kërkon që në lidhje me ndikimet e shpërndarjes, duhet të implementohen praktikatat më të mira mjedisore. Kjo përfshin masat e marra sipas Direktivës së Nitrateve. Për më tepër, masat bazë që duhet të përfshihen dhe merren minimalisht brenda programit të masave (Neni 11) të vendosura për secilin Distrikt Baseni Lumor duhet të përfshijnë masat e marra për të zbatuar Direktivën e Nitrateve. Për më tepër, “zonat e prekshme” të identifikuar sipas Direktivës së Nitrateve përfshihen në listën e “zonave të mbrojtura” në Aneksin IV të DKU-së.

2.4 Lidhjet me Legjislacione të Tjera

Lidhjet me legjislacione të tjera brenda sektorit të cilësisë së ujit:

- Direktiva e Këshillit 75/440/KEE e datës 16 qershor 1975 në lidhje me cilësinë e kërkuar të ujrave sipërfaqësore të synuara për abstragimin e ujit të pijshëm;
- Direktiva e Këshillit 80/68/KEE e datës 17 dhjetor 1979 mbi mbrojtjen e ujrave tokësore nga ndotja e shkaktuar prej disa substancave të rrezikshme;
- Direktiva e Këshillit 91/271/KEE e datës 21 maj 1991 në lidhje me trajtimin e mbetjeve të ujrave urbane;
- Direktiva e Këshillit 79/869/KEE e datës 9 tetor 1979 në lidhje me metodat e matjes dhe shpeshhtësisë së marrjes së mostrave dhe analizën e ujrave sipërfaqësore të synuara për abstragimin e ujit të pijshëm në Shtetet Anëtare;
- Parlamenti Evropian dhe Direktiva e Këshillit 2000/60/EC e datës 23 tetor 2000 që krijon një kuadër për Veprimin e Komunitetit në fushën e Politikës Ujore.
- Direktiva e Këshillit 98/83/KE e datës 11 nëntor 1998 mbi cilësinë e ujit të synuar për konsum njerëzor.

Lidhje me Legjislacione të Tjera brenda sektorëve të tjerë:

- Direktiva Kuadër e Rishikuar e Mbetjeve (2008/98/KE)¹;
- Direktiva mbi Derdhjet e Ujrave të Zeza (86/278/KEE);
- Direktiva Raportuese (91/692/KEE) dhe Vendimi i amendimit 94/741/KEE;
- Direktiva mbi Kontrollin dhe Parandalimin e Integruar të Ndotjes (KPIN) (96/61/KE);

¹ Direktiva Kuadër e Rishikuar e Mbetjeve (2008/98/KE) u nënshkrua në emër të Parlamentit Evropian dhe Këshillit në 19 nëntor 2008 dhe është botuar në Fletoren Zyrtare (FZ) të Bashkimit Evropian L312/3.

Direktiva e Re qartëson dhe arsyeton legjislacionin e BE-së mbi mbetjet dhe zëvendëson Direktivën Kudër Egzistuese të Mbetjeve, Direktivën mbi Mbetjet e Rrezikshme dhe Direktivën e Mbetjeve të Naftës.

Ajo qartëson kuptimin e termit 'mbetje' dhe ato të koncepteve të tjera si 'riciklim' dhe 'rigjenerim'. Ajo aplikon një hirearki të re për mbetjet, zgjeron parimin “ ndotësi paguan” duke theksuar përgjegjësinë e prodhuesit, zbaton objektivat e menaxhimit të mbetjeve dhe të zvogëlimit më të rreptë të mbetjeve për Shtetet Anëtare dhe kërkon përmirajtje të përmirësuar në planet e menaxhimit të mbetjeve.

- Direktiva mbi Vlerësimin e Ndikimit Mjedisor (VNM) (85/337/KEE) e amenduar nga Direktiva 97/11/KE dhe Direktiva 2003/35/KE.

3 Situata aktuale

Në përgjithësi, Shqipëria po përparon drejt përafrimit gradual të ligjeve të saj me legjislacionin mjedisor të Bashkimit Evropian dhe synon të përmbushë procesin e përafrimit të tij brenda një kuadri kohor të arsyeshëm. Megjithatë, nga pikëpamja praktike, e meta kryesore e legjislacionit aktual ka qënë zbatimi i tij i kufizuar deri tani për shkak të burimeve të pamjaftueshme.

Në këtë kontekst, është e rëndësishme të vërejmë se derisa të sigurohen burime të mjaftueshme për implementimin dhe zbatimin e legjislacionit, ky transpozim që mund të bëhet gjatë viteve në vazhdim do të kontribuojë në njëfarë mënyre në procesin e përgjithshëm të përafrimit.

Me përjashtim të përkufizimeve bazë, Direktiva e Nitateve duhet të transpozohet ende dhe nuk është e lehtë të shohim sesi ajo mund të transpozohet mbi bazën e legjislacionit egzistues që është mjaft i ngushtë për ta arritur këtë.

Ministria e Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujrave së bashku me Ministrinë e Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit dhe Ministrinë e Shëndetësisë, është përgjegjëse për identifikimin e ujrave të prekura nga ndotja dhe përcaktimi i zonave të prekshme, por nuk është marrë asnjë vendim në këtë drejtim. Nitratet nuk monitorohen megjithëse ka kontrolle të rregullta të përmbajtjes kimike në ujrata e ëmbla dhe tokësore.

Për më tepër, Ministria e Bujqësisë nuk ka marrë ende hapa të nevojshme për hartimin e një plani veprimi që synon zvogëlimin e ndotjes së nitateve.

3.1 Rolet & Përgjegjësitë

Në nivel qëndror rolet kryesore në lidhje me Direktivën do të luhen nga Ministrinë e mëposhtme:

Ministria e Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujrave

MMPAU ka disa kompetenca në lidhje me menaxhimin e burimeve të ujrave, veçanërisht në lidhje me ndotjen e ujrave, lejet për shkarkimet e ujrave dhe monitorimin e ujrave².

MMPAU është përgjegjëse për përcaktimin e zonave të prekshme.

Ministria e Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit

Kjo Ministri është përgjegjëse për një nga sektorët kryesorë të përdorimit të ujit, domethënë ujitja për bujqësi.

Ministria, në bashkëpunim me Qendrën e Transferimit të Teknologjive të Bujqësisë (Departamenti Përdorimit të Tokës dhe Ujit) pritet të hartojë një Ligj mbi “ Kontrollin e përdorimit të plehëruesve”. Ligji duhet të prezantojë kodet e praktikës së mirë bujqësore për t’i dhënë të gjitha ujrave një nivel të përgjithshëm të mbrojtjes nga ndotja.

3.2 Kuadri ligjor aktual

Ligji Nr. 8093 datë 21.3.1996 ‘Mbi Burimet Ujore³’ (amenduar nga Ligji 8375 i datës 15.7.1998, Ligji 8605 i datës 20.4.2000, dhe Ligji 8736 i datës 01.2.2001) transponon të gjitha përkufizimet e Direktivës.

Specifikisht, përkufizimet e mëposhtme të Direktivës mund të konsiderohen të transpozuar: Neni 2 (a), (c), (i), (j) dhe (k). Megjithatë, duhet të vërehet se ndotja (Neni 2(j)) përkufizohet gjerësisht në legjislacionin kombëtar dhe nuk mbulon specifikisht ndotjen nga nitrati. Me përjashtim të këtyre përkufizimeve, transpozimi nuk ka filluar ende por parashikohet nëpërmjet një urdhri ministerial dhe qeveritar të parashikuar paraprakisht për vitin 2010.

3.3 Gjendja aktuale e Zbatimit

3.3.1 Legjislacioni

Dispozitat e Direktivës nuk janë transpozuar në Legjislacionin Shqiptar (disa prej dispozitave të parashikuara në Direktivë: bagëtitë dhe plehëruesit parashikohen nga Ligji “Mbi veterinarinë” dhe Ligji “Mbi Mbrojtjen e Bimëve”, por ato kanë lidhje me Bujqësinë dhe Shëndetin e Kafshëve.

Në projektligjin (e përgatitur nga Projekti ELPA) që amendon Ligjin mbi Burimet Ujore (LBU), Neni 26/2 deklaron: “*Brenda 2 vitesh nga hyrja në fuqi e Rregullores së miratuar në përputhje me kërkesat e Nenit 1(drafti i ri), Këshilli Kombëtar i Ujit, me propozimin e përbashkët të Ministrit (të Mjedisit) dhe Ministrit të Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit, do të mbështesë rregullat e hollësishme në lidhje me përdorimin e plehërizesve*

---

² Aktualisht, shërbimet e monitorimit të ujit kryhen nga Institutet Shkencore nëpërmjet kontratave me MMPAU.: Këto janë: Instituti i Hidrometeorologjisë (cilësia dhe sasia e ujit sipërfaqësor), Instituti i Vëzhgimit Gjeologjik (cilësia e ujrave tokësore), dhe Instituti i Mjedisit (shkarkimet e ujrave të mbetura).

³ Gjithashtu, quajtur ndryshe Ligji mbi Burimet Ujore dhe Ligji mbi Rezervat Ujore

brenda zonave të pambrojtura, me qëllim që të mbrojnë nga ndotja ujin që drenazhohet në këtë zonë”.

Projektligji mbi Burimet Ujore është marrë gjithashtu në konsideratë në këtë vlerësim- ndryshe nga një përkufizim i ujrave tokësore që paraqitet në Draftin LBU, Direktiva e Nitrateve nuk është transpozuar. Megjithatë, Drafti LBU, neni 26C, Ndotja nga Burimet Bujqësore, krijon bazën ligjore për transpozimin e Direktivës: Këshilli Kombëtar i Ujit duhet të botojë një Rregullore që kërkon që të gjithë Këshillet e Baseneve Lumore të identifikojnë ujrat që janë prekur ose mund të prekeshin nga ndotja prej burimeve bujqësore dhe të përcaktojnë ‘zonat e prekshme. Për më tepër, KKU duhet të miratojë rregulla në lidhje me përdorimin e plehëruesve në zonat e prekshme.

Për të përmbushur këtë kërkesë, do të jetë e nevojshme të hartohet një rregullore (akt normativ) që miraton Direktivën 91/676/KEE në lidhje me mbrojtjen e ujrave nga ndotja prej nitrateve nga burimet bujqësore.

3.3.2 Masat Institucionale

MMPAU, së bashku me Ministrinë e Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit dhe Ministrinë e Shëndetësisë, do të jetë përgjegjëse për identifikimin e ujrave të prekura nga ndotja dhe përcaktimin e zonave të prekshme, por nuk është marrë asnjë vendim në këtë drejtim. Nitratet nuk monitorohen megjithëse ka kontrole të rregullta të përmbajtjes kimike në ujrat e ëmbla dhe tokësore.

Për më tepër, Ministria e Bujqësisë nuk ka marrë ende hapat e nevojshme për hartimin e një plani veprimi që synon zvogëlimin e ndotjes së nitrateve.

3.4 Gjendja Aktuale e Investimit

Me qëllim zbatimin e Direktivës, kërkohen tipet e mëposhtme të investimeve:

- Investim në personel;
- Investim në trajnimin e nevojshëm dhe ndërtimin e kapaciteteve;
- Investim në kapacitetin monitorues të cilësisë së ujit dhe ujrave tokësore, duke përfshirë pajisjet joautomatike që duhet të përdoren nga inspektorët në terren;
- Investim në kapacitetin e përshtatshëm laboratorik;
- Investim në masat konkrete teknike për të parandaluar shkarkimin e përbërësve të azotit në ujrat sipërfaqësore.

Investim në personel

Aktualisht, nuk ka persona në stafin e MMPAU që merren me çështjet e mbuluara nga Direktiva, dmth ndotjen nga azoti të ujit dhe rolin e bujqësisë dhe sektorëve të tjerë në këtë ndotje.

Inspektorati i Plehëruesve Kimikë i MBUMK (në Fushe-Kruje) ka 3 specialistë që angazhohen me nitratet si me të gjitha llojet e tjera të plehëruesve. MBUMK ka një Drejtorin për Prodhimin e Bimëve dhe një

Sektor për Mbrojtjen e Bimëve. Midis të tjerash, ata mbulojnë plehëruesit dhe nitratat por asnjë anëtar i stafit të tyre nuk angazhohet specifikisht me nitratat.

Ndërtimi i kapaciteteve dhe trajnimi

Ka patur një numër të madh projektesh për asistencën teknike dhe projekte të tjera të kryera në sektorin e ujit gjatë viteve të fundit, veçanërisht në lidhje me furnizimin me ujë, kanalizimet dhe monitorimin e ujit. Megjithatë, asnjë projek AT nuk ka shqyrtuar specifikisht çështjet e trajtuara nga Direktiva.

Monitorimi i cilësisë së ujit

Programet monitoruese aktuale mbi lumenjtë kombëtarë në Shqipëri janë relativisht gjithëpërfshirëse dhe përfshijnë shumë nga zonat e ndotura dhe “zonat e nxehta” mjedisore. Karakteristikat fiziko-kimike matur në stacionet e përzgjedhura monitoruese nga Instituti i Energjisë, Ujit dhe Mjedisit (ish Instituti i Hidrometeorologjisë) zakonisht kufizohen në parametrat kryesore të lëndëve ushqyese dhe cilësinë e ujit me matjen e kufizuar të metaleve të rënda, lëndëve organike dhe substancave të përzgjedhura prioritare.

Vëzhgimi Gjeologjik Shqiptar (VGJSH) është institucioni kryesor përgjegjës për hetimet e ujrave tokësore. Matjet e cilësisë së ujit përfshijnë përqëndrimet e NH_4 , NO_2 , NO_3 dhe O_2 në mostrat e ujit të mbledhura dy herë në vit. Aktualisht dhe VGJSH kryen monitorimin e ujrave tokësore në 8 shtresa ujëmbajtëse kryesore prodhimi. Rrjeti monitorues aktual i cilësisë së ujit tokësor përbëhet nga 32 puse prodhimi të instaluar në shtresat ujëmbajtëse çerekëshe (zhavorr).

VGJSH ka përgatitur dhe paraqitur pranë MMPAU disa propozime projektesh mbi monitorimin e ujit tokësor që mbulon të gjithë vendin dhe të gjithë ujin tokësor të shtresëzuar (shtresat ujëmbajtëse poroze, karbonike, molasik dhe magmatike), por për shkak të financave, këto projekte nuk janë implementuar.

Laboratoret

Laboratoret e operuara nga Shërbimi Hidrometeorologjik janë të afta të kryejnë matjet e kërkuara të azotit në mostrat e ujit por nuk janë të akredituara dhe aktualisht nuk kanë në dispozicion procedurat e duhura SC/KC të parashikuara në legjislacionin e BE-së.

Masat teknike

Nuk është marrë asnjë masë e rëndësishme për të zvogëluar ndotjen e ujrave sipërfaqësore nga lëndët ushqyese me bazë azoti dhe lëndët e tjera ushqyese.

4 Plani i Përafrimit

4.1 Hyrje

Me nënshkrimin në 12th prill 2006 të Marrëveshjes së Stabilizim Asociimit (MSA) me Komunitetin Evropian dhe Shtetet e tjera Anëtare, Shqipëria ka konfirmuar fuqimisht angazhimin e saj politik tashmë të shprehur qartë për anëtarësimin në BE.

Plani Kombëtar për Zbatimin e MSA-së 2007 - 2012, miratuar nga Këshilli i Ministrave në 5th korrik 2006, në një shkallë të caktuar ofron një konfirmim të përkushtimit të të gjithë institucioneve përkatëse dhe nëpunësve civilë për t'iu përgjigjur kërkesave të procesit të integritimit në BE.

Një nga kushtet kryesore për anëtarësimin në BE është integrimi dhe zbatimi i legjislacionit të BE-së, të ashtuquajturit proces përafrimi që përbëhet prej tre komponentëve kryesorë: transpozimi ligjor, zbatimit dhe detyrimit.

Plani i përgjithshëm për të arritur përafrimin e plotë paraqitet në paragrafët e mëposhtëm. Ai përbëhet nga një plan transpozimi ligjor dhe një plan zbatimi (pershire dhe detyrimin).

Plani i transpozimit ligjor përfshin disa rregullime/amendime në LBU (ose prezantimin e detyrimeve që mungojnë, ose riformulimin e dispozitave egzistuese që nuk janë tërësisht në përputhje me dispozitën përkatëse të Direktivës dhe dispozitat e qarta të bazës ligjore) si dhe përgatitjen e një legjislacioni dytësor. Një përshkrim i hollësishëm i planit të transpozimit ligjor paraqitet në paragrafin 4.3.

Plani i zbatimit përbëhet nga një sërë veprimesh që konsolidohen në katër grupe kryesore të veprimeve të zbatimit (referojuni më poshtë Tabelës 2). Një përshkrim i hollësishëm i planit të zbatimit paraqitet në paragrafin 4.4.

4.2 Përqasja në lidhje me programin kohor për veprimet

Përgatitja e planit të zbatimit të Direktivës nënkupton hartimin e një programi kohor për veprimet. Përcaktimi i këtij programi kohor nuk është

një çështje e thjeshtë dhe varet (midis të tjerash) nga faktorët dhe kriteret e mëposhtme:

1. Minimalisht, legjislacioni duhet të ishte transpozuar në ligjin kombëtar deri në datën e aderimit në BE. Parimisht, ai duhet të ishte implementuar në shkallë të gjerë. Ndërsa ishte i mundur negociimi i disa periudhave të përkohshme, dmth periudhat e shtyrjes së afatit pas datës të aderimit për të arritur pajtueshmëri, këto periudha të përkohshme normalisht jepen vetëm për një numër të kufizuar të direktivave 'me kosto të lartë' dhe më pas vetëm për detyrimet specifike të përmendura sipas këtyre direktivave. Megjithëse zbatimi i Direktivës së Nitrateve mund të vendosë kosto të konsiderueshme mbi fermerët, Komisioni Evropian është treguar i gatshëm për të dhënë periudha tranzicioni sipas kësaj Direktive, duke preferuar një përjasje me anë të së cilës, nëse është e nevojshme, masat më të kushtueshme në programet e veprimit ndahen në faza gradualisht nga koha e aderimit (për shembull në aderimin e Polonisë, Lituanisë). BE e ka bërë të qartë që e konsideron zbatimin e Direktivës së Nitrateve një detyrë me prioritet të lartë. Data e aderimit të Shqipërisë nuk është caktuar ende por është pranuar gjerësisht që kjo nuk mund të jetë para vitit 2015.
2. Përafrimi përfshin kosto të papërbalueshme (ndoshta disa miliarda Euro vetëm për legjislacionin mjedisor). Sa më e gjatë të jetë periudha për të cilën planifikohet përafrimi (në bazë të pikës (1) më lart), aq më e lartë do të jetë barra e kostos dhe tarifa mbi disa burime të kufizuara (për shembull koha e avokatëve pranë qeverisë qëndrore, në dispozicion për draftimin ligjor). Përveç kostove të shpërndara me anë të caktimit të një programi më të zgjatur kohor, kostot e përgjithshme nganjëherë ulen aktualisht (kjo aplikohet veçanërisht në rastin e investimeve nga ndërmarrjet industriale ose bujqësore, kur shtyrja e një detyrimi investimi mund ta lejojë të harmonizohet me plane të tjera investimit, për efikasitet më të lartë).
3. 'Prioriteti' i masës. Për shembull, megjithëse transpozimi i Direktivës së Nitrateve konsiderohet nga Komisioni Evropian si prioritet i lartë, shtetet aderuese në të kaluarën nuk priteshin të kërkonin programe investimi të konsiderueshëm deri pas aderimit⁴.
4. Faza e një veprimi ose aktiviteti zbatimi të veçantë varet shpesh nga veprime të tjera që lidhen ose me të njëjtën direktivë, ose nganjëherë me ndonjë legjislacion tjetër.

Caktimi i një programi kohor për rrjedhojë përfshin gjetjen e ekuilibrit të duhur midis ndarjes në faza të veprimeve në mënyrë që kostot dhe burimet

---

⁴ Shih për shembull: Qëndrimi i Përbashkët i BE-së (CONF-LT 54/00) i paraqitur në Konferencën mbi Aderimin në Bashkimin Evropian në 15 nëntor 2000: "Në lidhje me Direktivën 91/676/KEE mbi ndotjen e nitrateve nga burimet bujqësore, BE përkrah vendimin e Lituanisë për të tërhequr kërkesën e saj për një periudhë të përkohshme dhe që është gati për të hartuar një program veprimi në 2003 dhe të fillojë zbatimin e tij deri në datën e aderimit . ....."

e pamjaftueshme të mos tejkalohen ndërsa tregojnë progres të mjaftueshëm për në BE dhe për përmbushjen e afateve të nevojshme të pajtueshme me aderimin në kohë të Shqipërisë për në Bashkimin Evropian.

Në përcaktimin e ndarjes së fazave gjatë kohës së veprimeve të përafrimit, përqsja e ndjekur kishte qënë të specifikonte vitet përkatëse (që fillojnë me vitin 0), bazuar në një program kohor të përshtatshëm minimal por duke mos marrë parasysh kufizimet e burimeve. Në praktikë, ritmi me të cilin këto direktiva/rregullore mund të transpozohen dhe implementohen do të varet nga disponueshmëria e burimeve të pamjaftueshme të fuqisë punëtore dhe buxheteve që duhet të ndahen me sektorë të tjerë mjedisorë⁵. Kufizimet e burimeve nuk mund të aplikohen veçmas për ndonjë plan zbatimi direktive specifike. Kur planet e zbatimit hartohen për të gjitha direktivat që duhet të trajtohen në këtë projekt, pasqyra e përgjithshme e kostos mund të vlerësohet dhe mund të bëhen rregullime në programet kohore të përkohshme (përkatëse) për të reflektuar faktorët e përshkruar më sipër, duke siguruar kështu propozime të përballueshme dhe praktike.

Objektivat e planit të përgjithshëm për përafrimin e plotë jepen në Tabelën 1 më poshtë (duke filluar nga viti 0).

Tabela 1: Objektivat e planit të përgjithshëm të përafrimit

Plani i Përgjithshëm i Përafrimit	Fillimi (muaji/viti)	Përfundimi (muaji/viti)
<i>Transpozimi Ligjor</i>	<i>01/0000</i>	<i>06/0002</i>
<i>Zbatimi dhe Detyrimi</i>	<i>07/0002</i>	<i>12/0009</i>

4.3 Plani i transpozimit

Plani i transpozimit bazohet në rezultatet e analizës së boshllëkut ligjor që në vetvete formojnë bazën për identifikimin dhe marrjen e vendimeve mbi veprimet e ardhshme që kërkohen për plotësimin e transpozimit të Direktivës së Nitrateve.

Këto veprime marrin si pikë të tyre fillimi draftin LBU të përgatitur nga projekti ELPA dhe bazohen në amendamentin në këtë draft dhe përgatitjen e legjislacionit ndihmës sipas këtij drafti të ri LBU. Këto veprime përgatiten dhe diskutohen me Ministrinë dhe aktorë të tjerë.

Veprimet kryesore të planit të transpozimit përfshijnë:

⁵ Një program kohor realist (absolut) për transpozimin ligjor dhe zbatimin (implementimin) e ngjashëm të këtyre direktivave/rregulloreve, duke marrë në konsideratë burimet dhe buxhetet e kufizuara në dispozicion, duhet të përcaktohet si pjesë e një Strategjie Kombëtare për Përafrimin Mjedisor (që nuk është pjesë e këtij studimi), ku kërkesat për burime të të gjithë sektorëve vendosen krahas krahasohen me burimet e përgjithshme të vlerësuara të disponueshme.

- Amendimin e LBU për të transpozuar kërkesat bazë të Direktivës së Nitrateve dhe dhënien e bazës së saktë ligjore për legjislacionin ndihmës për të plotësuar këtë transpozim;
- Rishikimin dhe nëse është e nevojshme, ripunimin e ndonjë legjislacioni përkatës “ bujqësor” për të siguruar që ai nuk është i papajtueshëm me Direktivën dhe me LBU e amenduar;
- Përgatitjen e një Rregulloreje mbi Ndotjen e Nitrateve nga Burimet Bujqësore sipas LBU të amenduar që do të transpozojë pjesët e ndara të Direktivës;
- Përgatitjen e një Kodi ose Kodeve të Praktikës së Mirë Bujqësore.

4.4 Plani i Zbatimit dhe Detyrimit

Direktiva e Nitrateve ka qënë një prej pikave më të debatueshme të legjislacionit të BE-së që duhet të implementohen. Trembëdhjetë nga 15 shtete anëtare ‘të vjetra’ (BE-15) kanë qënë në një kohë të caktuar objekt i procedimeve ligjore në lidhje me transpozimin e paplotë ose mos zbatimin e duhur. Shtatë nga to ishin ende të diskutueshme në kohën e raportit të Komisionit të vitit 2007 mbi zbatimin e Direktivës (COM (2007) 120).

Rezultate kryesore të analizës së hollësishme kanë krijuar bazën për identifikimin dhe marrjen e vendimeve mbi zbatimin e ardhshëm të kërkuar dhe veprimet e zbatimit. Ato veprime do të mundësojnë zbatimin dhe detyrimin e plotë të kësaj Direktive dhe janë thelbi i Planit të Zbatimit.

Veprimet e nevojshme për të siguruar zbatimin dhe detyrimin e plotë të kësaj Direktive paraqiten në Tabelën 2 më poshtë, së bashku me një përshkrim të shkurtër të veprimeve të propozuara, institucionit përgjegjës dhe një periudhë të propozuar zbatimi.

Tabela 2: Veprimet e zbatimit dhe detyrimit

Veprimi	Institucioni Përgjegjës	Periudha e Zbatimit (muaji/viti)
<u>Të caktojë dhe instruktojë një Autoritet/autoritete Kompetent</u> /e (në nivel kombëtar dhe/ose baseni lumor) . Të ndërtojë kapacitetin e AK për të implementuar Direktivën e Nitrateve.	Qeveria, MMPAU, MBUMK, KKU, KBL-të	04/0000 – 06/0000
<u>Identifikimi i ujrave që mund të preken nga nitrati.</u> Zbulimi i ujrave të rrezikuara ose të ndotura do të bazohet në të paktën 1 vit monitorim të dhënash. Bazuar në këto rezultate, do të përcaktohen zonat e prekshme.	Autoriteti Kompetent, Ministrinë Përkatëse	07/0000 – 12/0001
<u>Planifikimi i zonave të prekshme nga nitratat (ZPN).</u> Zonat e prekshme do të caktohen me qëllim që të mbrojnë mjedisin ujor nga nivelet e larta të ngarkesës së nitrarit. Prodhimi bujqësor që kontribuon në ndotjen e ujit brenda një ujëndarëseje që ndikohet ose mund të ndikohet nga ndotja, do të caktohet si zonë e prekshme. Më tej, do të kufizohet prodhimi bujqësor në zonat e prekshme, midis të tjerash në lidhje me një Kod të Praktikës së Mirë Bujqësore (KPMB).	Autoriteti Kompetent, Ministrinë Përkatëse	01/0002 – 12/0002
<u>Trajnimi dhe informacioni i fermerëve mbi KPMB</u>	MBUMK	01/0004 –

Krijimi sipas nevojës i një programi që përfshin sigurimin e trajnimit dhe informimit për fermerët, duke nxitur zbatimin e KPMB.		06/0004
<u>Përpunimi i Programeve të Veprimit për zonat e prekshme me rregulla detyruese.</u> Programet e veprimit janë programe të masave ligjërisht detyruese të synuara për zvogëlimin ose parandalimin e mëtejshëm të ndotjes nga nitratat në zonat e prekshme dhe do të përfshijnë masa si ekuilibri i nitratit, magazinimi i plehut organik, shpërndarja e <170 kg plehu organik N/hektarë/në vit në tokë ⁶ . KPMB do të jetë e detyrueshme në zonat e prekshme (përveç rasteve kur masat KPMB zëvendësohen me masa të tjera programesh veprimi).	Autoriteti Kompetent, Ministritë Përkatëse	01/0001 – 12/0003
<u>Të implementojë programet e veprimit dhe KPMB në zonat e prekshme dhe të implementojë vullnetarisht KPMB në fermat jashtë zonave të prekshme.</u> Ato ferma të specifikuar në programin e veprimit, dmth të profilin dhe madhësisë së caktuar, për të implementuar masa sipas programit kohor të përcaktuar në program.	Fermat në zonat e prekshme	06/2004 →
<u>Zbatimi i programit kombëtar për monitorimin e përqëndrimit të nitratit në ujrë dhe ëmbla dhe sistemi i raportimit.</u> Direktiva kërkon paraqitjen e raportit pranë Komisionit çdo 4 vjet pas njoftimit të tij. Ky raport duhet të përfshijë informacion në lidhje me kodet e praktikës së fermës së mirë, zonat e caktuara të prekshme nga nitratat, rezultatet e monitorimit të ujit dhe një përmbledhje të aspekteve përkatëse të programeve të veprimit për zonat e prekshme.	Autoriteti Kompetent, Ministritë Përkatëse	01/0002 – 12/0003
<u>Të sigurojë burime për zbatim</u> Inspektorët do të nevojiten që të sigurojnë fermerët në ZP që të pajtohen me kërkesat.		

Veprimet e identifikuar të zbatimit mund të përpilohen në katër grupet e mëposhtme të veprimeve:

1. Forcimi institucional dhe ndërtim kapacitetesh.
2. Punë përgatitore dhe formulim i programeve të veprimit.
3. Monitorim, trajtim të dhënash dhe raportim.
4. Zbatimi i programeve të veprimit dhe deyrimit.

Forcimi institucional dhe ndërtimi i kapaciteteve

- *Të caktojë një Autoritet Kompetent:* Duhet të caktohet një Autoritet Kompetent (AK) dhe duhet të identifikohet dhe punësohet⁷ stafi i kërkuar për zbatimin e Direktivës. Duhet të prokurohet hardueri dhe softueri i nevojshëm. Duhet të sigurohet trajnim në detyrat e kërkuara për zbatimin e Direktivës. Do të hartohen masat institucionale (delegimi

⁶ Direktiva lejon derogimet nga ky kufizim por vetëm kur kjo mund të justifikohet dhe në rast se nuk do të çënojë objektivat e Direktivës.

⁷ Në praktikë, ka gjasa të ketë të paktën dy autoritete kompetente, MMPAU, për shembull që është përgjegjëse për zbatimin e përgjithshëm dhe MBUMK përgjegjëse për shtrirjen në ferma, Kodi i Praktikës së Mirë Bujqësore dhe zbatimi.

i përgjegjësive, përkufizimi i procedurave të punës, marrëdhënia midis aktorëve etj).

- *Kapaciteti laboratorik:* AK duhet të sigurojë që ka kapacitet të mjaftueshëm për matjen e nitratit në ujrat sipërfaqësore dhe ujrat tokësore. Mjediset egzistuese laboratorike janë teknikisht të mjaftueshme për të përmbushur nevojat aktuale. Megjithatë, kërkohet investim në rinovimin laboratorik, përmirësimin, sigurimin e pajisjeve dhe metodave të përshtatshme (jo domozdoshmërisht të reja), stafin profesional të kualifikuar dhe trajnuar dhe akreditim në përputhje me standardin ISO 17025.
- *Asistenca teknike për të ndihmuar AK të planifikojë dhe ndërmarrë aktivitete fillestare dhe roudin e parë të programeve të veprimit:* Kjo do të përfshinte përcaktimin e kufijve të saktë, mekanizmat e bashkërendimit dhe strukturat e komunikimit midis autoriteteve të ndryshme, veçanërisht MMPAU, MBUMK dhe KBL-të, sigurimin e trajnimit, përgatitjen e përshtatshme të punës, planet e punës dhe manualët e procedurave dhe mbështetjen e agjencive përkatëse që të realizojnë raundine tyre të parë të planifikimit dhe detyrave, duke përfshirë aktivitetet e mëposhtme të specifikuara më poshtë:
  - Përgatitja e një programi për përhapjen dhe promovimin e kodit të praktikës së mirë bujqësore dhe krijimi i ndërgjegjësimit tek fermerët përkatës;
  - Identifikimi dhe caktimi i kufijve të zonave të prekshme;
  - Hartimi i programeve të veprimit.

Puna përgatitore dhe formulimi i programeve të veprimit

- *Identifikimi i ujrave që janë prekur ose nëse nuk do të merreshin masa, mund të prekeshin nga ndotja prej nitratit ose eutrofikimi.* AK duhet të përgatisë kriteret për përkufizimin dhe përcaktimin e shkallës së eutrofikimit në ujrat e prekura⁸ dhe duhet të përgatisë kriteret për përkufizimin dhe përcaktimin e shkallës së ujrave të prekura nga ndotja e nitratit, në përputhje me Aneksin 1 të Direktivës. Përfshirja e aktorëve kryesorë për të marrë pjesë në këtë proces, siguri i konsulencës më të fundit shkencore, arritja e pajtueshmërisë me legjislacionin e BE-së dhe respektimi i detyrimeve sipas Konventave Ndërkombëtare ku Shqipëria është nënshkruese janë kritike për këtë fazë zbatimi. Duhet të identifikohen ato ujra që tejkalojnë ose janë në rrezik të tejkalojnë 50 mg/l azot. Midis të tjerash, këto përfshijnë:
  - Ujrat sipërfaqësore, veçanërisht ato për abstragimin e ujit të pijshëm,
  - Ujrat tokësore që përmbajnë më shumë se 50 mg/l nitrate,

---

⁸ Deri tani nuk ka patur kritere të përbashkëta për shtetet anëtare që të vlerësojnë gjendjen trofike të ujrave sipërfaqësore dhe kjo ka penguar diskutimin dhe krahasueshmërinë. Kur rezultatet e ushtrimit të ndërkalibrimit sipas direktivës kuadër të ujit bëhen të njohura, këto do të shpresohen të përfshijnë rekomandime në lidhje me harmonizimin e kriterëve për të përkufizuar eutrofikimin (Raport i Komisionit Evropian për Këshillin dhe Parlamentin Evropian mbi zbatimin e Direktivës së Nitrateve për periudhën 2000-2003). COM(2007) 120 përfundimtar, mars 2007.

- Liqene me ujra të ëmbla, masa të tjera me ujë të ëmbël, grykëderdhje të gjera, ujra bregdetare dhe ujra detare që janë ose mund të bëhen eutrofike.

Zonat ujëmbledhëse që drenazhojnë ujë të ndotur nga nitratet në masat e ujrave sipërfaqësore duhet të përcaktohen mbi bazën e një përqasjeje të basenit lumor.

- *Përcaktimi i zonave të prekshme:* Zonat e prekshme përkufizohen në Nenin 3(2) si të gjitha zonat e njohura të tokës që drenazhohen në ujrat [e ndotura ose që mund të ndoten] të identifikuar më lart dhe që kontribuojnë në ndotje. Me qëllim që të bëhet identifikimi i duhur i këtyre zonave, autoriteti kompetent duhet të ketë (i) të dhëna monitoruese përfaqësuese për të gjithë sipërfaqen që mund të ndotet dhe ujrat tokësore dhe (ii) rishikim të kryer sipas DKU-së mbi ndikimin e aktivitetit njerëzor në gjëndjen e ujrave sipërfaqësore dhe ujrave tokësore. AK ka opsionin, nëse dëshiron, të trajtojë të gjithë territorin kombëtar sikur të ishte një zonë e prekshme, si alternativë për përcaktimin e zonave specifike. Kjo ka edhe avantazhe, edhe disavantazhe (shihni tabelën më poshtë)

Tabela 3: Avantazhet dhe disavantazhet e trajtimit të të gjithë territorit kombëtar si një ZP

<p><i>Avantazhet</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Shmang një pjesë të punës për caktimin e zonave të prekshme • Shkurton kostot e monitorimit të vëzhgimit (por jo të monitorimit operacional) • Më i lehtë për të 'shitur' për Komisionin Evropian • Trajtim i veçantë, i qëndrueshëm i të gjitha fermave në vend
<p><i>Disavantazhet:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Nuk është i leverdisshëm ekonomikisht nëse ka një numër të madh fermash që nuk kontribuojnë në ndotjen nga nitratet

Përgjithësisht, do të kishte më shumë disavantazhe sesa avantazhe, dmth nuk do të ishte e favorshme të trajtohej i gjithë territori kombëtar sikur të ishte një ZP, nëse raporti i territorit i cili do të duhet të përkufizohej një ZP, është i lartë.

Të planifikojë programe veprimi për zonën/zonat e prekshme: AK duhet të shqyrtojë nëse duhet të zbatojë një program veprimi për të gjitha zonat e prekshme ose të hartojë programe të ndryshme për zona të ndryshme të prekshme. Programet e veprimit duhet:

- Të marrin parasysh të dhënat e disponueshme teknike dhe shkencore mbi kontributet e azotit që e kanë origjinën nga burimet bujqësore dhe burime të tjera dhe mbi kushtet mjedisore;
- Të përmbajnë si të detyrueshme masat e parashtruara në Aneksin III (periudha kur aplikimi i disa plehëruesve ndalohej, kufijtë mbi sasi të plehëruesve të aplikuar, një kufi mbi aplikimin e plehut të bagëtive për hektar për një sasi që përmban jo më shumë se 170 kg N ose 210 kg N gjatë ciklit të parë katër vjeçar të programit të veprimit, kushtet në lidhje me

kapacitetin e disponueshëm të magazinimit mbi fermat ose plehun e bagëtive)

- Të marrin masat e përcaktuara në kodin e praktikës së mirë bujqësore të detyrueshme (përveç rasteve kur zëvendësohen nga masat e Aneksit III);
- Të specifikojnë masa të mëtejshme të leverdisshme ekonomisht, të cilat nevojiten për arritjen e objektivave të Direktivës.

Programet përfundimtare të veprimit hartohen pas miratimit të Planeve të Menaxhimit të Basenit Lumor që kërkohen nga Direktiva Kuadër e Ujit. Programet e veprimit duhet të përmbajnë:

- Kufij mbi aplikimin e plehëruesve.
- Një kapacitet minimal magazinimi të enëve të mbajtes për plehun e bagëtive,
- Masa për të parandaluar ndotjen e ujit nga derdhjet dhe rrjedhjet në ujrat tokësore dhe sipërfaqësore të lëngjeve që përmbajnë pleh bagëtish.

Ato mund të përfshijnë një kërkesë që fermat të mbajnë të dhënat e nevojshme ose të hartojnë plane menaxhimi, në varësi të përmbajtjes së saktë të programeve të veprimit.

- *Rritja e ndërgjegjësimit, shpërndarja e informacionit, konsulenca dhe pjesëmarrja:* AK duhet të vlerësojë fushën e veprimit të opsioneve për rritjen e ndërgjegjësimit dhe trajnimin e fermerëve dhe përfaqësuesve të tyre rreth implikimeve të Direktivës dhe të vendosin në lidhje me hapat e nevojshme. Kjo duhet të arrihet në konsultim dhe me pjesëmarrjen e Ministrive përkatëse dhe organeve të tjera në nivel kombëtar, rajonal dhe lokal, si dhe organizatat e fermerëve. Konsulenca duhet të fillojë në një fazë të hershme. Autoriteti Kompetent duhet të përgatisë gjithashtu një plan për shpërndarjen e informacionit mbi kodet e praktikës së mirë bujqësore dhe mbi programet e veprimit që përdorin workshope, grupe pune për detyrat, broshura, takime informuese, trajnim dhe projekte pilot. Përgatitja e këtyre aktiviteteve duhet të bëhet në bashkëpunim me palë të tjera të interesuara dhe të përfshira si shoqatat e fermerëve, autoritetet rajonale dhe lokale dhe Ministri të tjera.

Monitorimi, trajtimi i të dhënave dhe raportimi

- *Hartimi i programeve të monitorimit për:* a) të vlerësuar nitratat në ujrat sipërfaqësore dhe tokësore, b) të rishikuar gjendjen eutrofike të ujrave të ëmbla sipërfaqësore, ujrave të grykëderdhjeve të gjera dhe ujrave bregdetare, dhe c) për të vlerësuar efektivitetin e programeve të veprimit: AK do të përcaktojë vendndodhjet e marrjes së mostrave për monitorimin e cilësisë së ujit të ujrave sipërfaqësore dhe tokësore, në përputhje me kërkesat e Direktivës. Vendndodhjet e marrjes së mostrave mund të përfshinin vendndodhjet e vendosura të monitorimit të cilësisë së ujit sipas ndonjë sistemi monitorues kombëtar ose stacioneve të tjera përfaqësuese të kushteve të ujrave sipërfaqësore dhe/ose ujrave tokësore dhe/se shtresave ujëmbajtëse të ujrave tokësore.

Programi i monitorimit duhet të përfshijë marrjen e mostrave dhe testimin e vlerësuar për të paktën një vit fillimisht për të marrë të dhëna mbi nivelet e nitrateve dhe shkallën e eutrofikimit të ujrave sipërfaqësore dhe tokësore dhe përsëritet të paktën çdo katër vjet. Programi i marrjes së mostrave duhet të zbatohet për ujrat e ëmbla të brendshme ku toka bujqësore mund të drenazohet në to ose drejtpërdrejt ose nëpërmjet lumenjve. Sistemi i monitorimit dhe marrjes së mostrave duhet të japë informacion mbi shkallën e ndotjes nga nitratat si dhe mbi progresin e arritur nga zbatimi i programeve të veprimit.

Të dhënat e grumbulluara nga programet monitoruese duhet të rishikohen nga Autoriteti Kompetent ose në shkallë kombëtare ose në shkallë lokale dhe rishikimi grumbullohet dhe ruhet në një sistem të përshtatshëm si Sistemi i Menaxhimit të Informacionit Laboratorik ose ndonjë sistem i ngjashëm. Gjithashtu, Autoriteti Kompetent do të krijojë baza të dhënash efektive dhe sistem raportimi për të mundësuar regjistrimin dhe raportimin e informacionit të grumbulluar si rezultat i zbatimit të kërkesave të Direktivës. Të dhënat përkatëse egzistuese (zonat, karakteristikat e tokës, përdorimi i tokës, praktikat bujqësore, ujrat sipërfaqësore dhe tokësore, burimet bujqësore dhe jobujqësore të nitrateve etj) duhet të rishikohen dhe futen në bazat e të dhënave. Do të jetë e nevojshme të sigurohet kapaciteti raportues brenda Autoritetit Kompetent mbi:

- Përcaktimin e zonave të prekshme nga nitratat, duke përfshirë rezultatet e monitorimit,
- Programet e veprimit, duke përfshirë kërkesat e ruajtjes dhe kufizimet në aplikimin e plehut organik,
- Kodet e praktikës së mirë bujqësore,
- Rishikimin e përcaktimeve të zonave të prekshme; dhe
- Afatet kohore për përmirësimet e pritshme.

Zbatimi i programeve të veprimit dhe detyrimit

- *Implementimi i programeve të veprimit:* Pasi të formulohen programet e veprimit, ato duhet të implementohen gradualisht. Kjo do të jetë detyra e fermerëve ose pronarëve të vetë ndërmarrjeve blegtorale. Duke gjykuar nga përvoja e mëparshme e Komisionit Evropian, mund ta konsiderojë të pranueshme që zbatimi nuk fillon deri në datën e aderimit në BE.
- *Zbatimi:* Autoriteti kompetent për zbatimin e Direktivës së Nitrateve duhet të hartojë një plan zbatimi. Kjo nënkupton përcaktimin e fermave në zonat e prekshme që kanë detyrime sipas programeve të veprimit, duke vendosur një orar inspektimi dhe siguruar që inspektorati të ketë burimet e nevojshme njerëzore, transport, përdorim instrumentash dhe buxhet për kryerjen e detyrës.

5 Kostot dhe Fitimet

Ky kapitull kërkon të vlerësojë kostot e përafrimit të Direktivës së Nitrates në Shqipëri dhe të rendisë përfitimet përkatëse. Asnjë nga këto detyra nuk është e drejtpërdrejtë për momentin. Në lidhje me kostot, ende nuk është e mundur të jesh specifik sepse nuk ka një panoramë të qartë se në ç’nivel ujrave sipërfaqësore dhe tokësore shqiptare “preken nga ndotja prej nitrates ose mund të prekeshin nëse nuk do të merreshin...masa” në kuptimin e Nenit 3 të Direktivës. Për sa i përket fitimeve, këto janë identifikuar por nuk është bërë asnjë përpjekje për t’i matur nga pikëpamja sasiore në këtë fazë në çdo rast. Jo vetëm që kjo do të ishte një ndërmarrje shumë e vështirë-pjesërisht për arsyen e dhënë në lidhje me kostot por edhe për shkak të paprekshmërisë së shumë fitimeve dhe faktit që të dhënat e nevojshme që kërkohen të përcaktojnë sasinë e fitimeve edhe më të prekshme, nuk janë të disponueshme. Në çdo rast, një përcaktim i sasisë së përgjithshme të fitimeve, megjithëse do të ishte interesant, nuk përfshihet në këtë Plan. Zbatimi i Direktivës është një marrëveshje meqë Shqipëria propozon të bëhet anëtare e Bashkimit Evropian dhe çështja është sesi mund të arrihet kjo me efektivitet dhe leverdi ekonomike. Rrethanat e vetme në të cilat një ushtrim i kufizuar në vlerësimin e fitimeve mund të ishte i nevojshëm, do të ishin në një rast specifik ku kostot e arritjes së objektivave të DKU për një masë ujore specifike do të ishin disproporcionalisht të larta.

Seksioni 5.1 vlerëson burimet e kërkuara për përafrimin, seksioni 5.2 shqyrton burimet nga të cilat mund të financoheshin këto kosto dhe seksioni 5.3 identifikon fitimet që rrjedhin nga Direktiva.

5.1 Burimet dhe Kostot

5.1.1 Metoda e vlerësimit të kostos dhe burimet e të dhënave mbi koston

Kostot e (i) transpozimit të plotë të Direktivës së Nitrates në legjislacionin shqiptar dhe (ii) zbatimi i saj janë vlerësuar veçmas.

Në rastin e transpozimit ligjor, pika e fillimit ishte lista e veprimeve të transpozimit e renditur në seksionin 4.3. Supozohet që këto veprime do të kryhen nga stafi përkatës juridik dhe i politikave të MMPAU dhe MBUMK me mbështetjen e asistencës teknike. Kjo asistencë teknike vlerësohet mbi bazën e nivelit të mbështetjes së nevojitur për kryerjen e punës së

nevojshme dhe supozimet standarde rreth kostove të njësisë së sigurimit të këtyre të dhënave.

Pika e fillimit për zbatimin e llogaritjes së kostove ishte lista e ndërhyrjeve në përmbajtje të Tabelës 2. Kjo listë u zbërtye më tej në veprime dhe nënveprime siç përcaktohet në Aneksin III.

Kërkesat për burime të secilit veprim u vlerësuan nga ekspertët e projektit. Këto burime përbënin:

- Burimet njerëzore (burimet përgjithësisht supozohen të jenë burime të reja që do të kërkohen vazhdimisht),
- Kërkesat për trajnim,
- Masat teknike dhe planifikuese duke përfshirë blerjen e pajisjeve të nevojshme,
- Nxjerrjen e dokumentave të nevojshme,
- Projekte/ekspertë të asistencës teknike (burimi i alokuar për projektet e asistencës teknike u bazua në vlerësime duke iu referuar përvojës së të dhënave të projekteve të asistencës së nevojshme teknike (AT) në lidhje me konsulentët ndërkombëtarë dhe kombëtarë dhe burime të tjera),
- Shpenzimet që nevojiten për çdo konsulencë të nevojshme të fermerëve dhe aktorëve të tjerë dhe të fushatave të nevojshme për të informuar këto grupe dhe për të rritur ndërgjegjësimin e tyre, dhe
- Zbatimin

U krye një vlerësim i kostove të këtyre burimeve. Rezultatet e kësaj llogaritjeje kostosh jepen më poshtë. Metodrat e ndjekura në llogaritjen e kostove dhe disa supozime të përgjithshme të bëra përshkruhen në seksionet e mëposhtme.

Një problem që lind është se natyra ose shkalla e disa veprimeve varet (siç nuk bërë ende e ditur) nga rezultatet e veprimeve të mëparshme. Një shembull është se madhësia e zonave të prekshme dhe për rrjedhojë kostove që do të shkaktohen nga feramat nuk do të bëhen të ditura derisa të jenë studiuar të dhënat egzistuese mbi cilësinë e ujit, të jenë ndërmarrë aktivitete të mëtejshme monitoruese dhe të jetë marrë një vendim për zonat në rrezik nga ndotja prej nitrateve (shih më poshtë). Kjo pasiguri trajtohet ose duke tërhequr vëmendjen ndaj nivelit të pasigurisë së përfshirë dhe përcaktimit të veprimeve të ardhshme që do të zvogëlojë këtë pasiguri ose nga përdorimi i një metode të stilit-skenar ku shqyrtohen alternativa të ndryshme.

Burimet e nevojshme vlerësohen nga ekspertët e projektit. Metodrat e vlerësimit të kostos dhe/ose burime të të dhënave përdoren siç paraqiten shkurtimisht në Aneksin V

Të gjitha kostot llogariten me çmimet kostante të vitit 2008.

5.1.2 Çështjet kryesore në llogaritjen e kostos së Direktivës së Nitratesve për Shqipërinë

Egzistojnë katër pyetje kryesore të cilave duhet t'u jepet përgjigje mbi mënyrën drejt llogaritjes së kostos së Direktivës së Nitratesve për Shqipërinë.

Ato janë:

- Cila është shkalla e ndotjes nga nitratat në Shqipëri?
- Në çfarë niveli është bujqësia përgjegjëse për ndotjen nga nitratat?
- Cila përqindje e territorit shqiptar duhet të caktohet si zonë e prekshme?
- Si do të trajtohen fermat me familje të vogla?

Këto pyetje shqyrtohen me rradhë si më poshtë

Pyetja kryesore 1: Cila është shkalla e ndotjes nga nitratat në Shqipëri?

ND kërkon që shtetet anëtare të marrin në konsideratë ujrat “ e prekura nga ndotja” që mund të ishin ndotur në mungesë të masave përkatëse. Të prekura nga ndotja nënkupton në këtë kontekst:

- Në rastin e ujrave të ëmbla sipërfaqësore: më shumë se përqëndrimi i nitratesve i përcaktuar nga Direktiva 75/440/KEE; vlera kufi për nitratin sipas këtij të fundit është 50 mg/l;
- Në rastin e ujrave sipërfaqësore në përgjithësi (dmth, duke përfshirë grykëderdhjet e gjera, ujrat bregdetare dhe ujrat detare) nëse janë eutrofike (që nuk përcaktohen në Direktivë);
- Në rastin e ujrave tokësore: 50 mg/l.

Provat sesi cilësia e ujit në Shqipëri krahasohet me këto vlera shqyrtohet më poshtë, veçmas për ujrat sipërfaqësore dhe ujrat tokësore. Duhet të vërehet se uji tokësor luan një rol mjaft të rëndësishëm në ujin e pijshëm në Shqipëri, me 80 % të furnizimit me ujë të pijshëm që vjen nga shtresat ujëmbajtëse kryesore në vend.

Provat kryesore në dispozicion janë natyrisht të dhëna monitoruese të mbledhura nga stacionet monitoruese. Të dhënat monitoruese mund të jenë të mira vetëm nëse rrjeti monitorues ka një mbulim të mirë dhe është përfaqësues i masave ujore në Shqipëri dhe nëse programi ka shpeshtësi dhe saktësi të mjaftueshme. Figure 1 nga ana tjetër e faqes tregon vendndodhjet e stacioneve monitoruese të ujit tokësor dhe sipërfaqësor në Shqipëri. Ai tregon gjithashtu vendndodhjen e tokës së përdorur për bujqësi dhe kullotat. Mund të shihet që rrjeti monitorues për ujin tokësor është mjaft i kufizuar. Për më tepër (dhe kjo nuk mund të shihet në hartë), stacionet e ujrave tokësore kanë tendencën të përqëndrohen në shtresa ujëmbajtëse më të thella që janë burimet kryesore të ujit të pijshëm, pa i kushtuar shumë rëndësi ujrave tokësore të cekëta në zonat bujqësore që janë më të prekshme nga ndotja prej nitratesve.

Figura 1: Vendndodhja e tokës bujqësore në Shqipëri dhe e stacioneve monitoruese të cilësisë së ujit.

Ujrat sipërfaqësore

Organizata përgjegjëse për monitorimin e ujrave sipërfaqësore është Instituti për Energjinë, Ujin dhe Mjedisin në Universitetin Politeknik të Tiranës. Përqëndrimet e nitratis llogariten midis tre dhe gjashtë herëve në vit në 30 stacione matëse në lumenjtë e shpërndarë në vend. Shifrat për vitin 2007 jepen si më poshtë:

Vlera më e lartë prej NO₃: 6.9 mg/l, në Shkumbin, në Rrogozhinë

Vlera mesatare (30 stacione): 1.2 mg/l

Vlera më e ulët: 0.04 mg/l (në disa vendndodhje)

Vlerat për vitin 2006 duken disi më të larta me një vlerë maksimale të regjistruar prej 16.0 mg/l mbi lumin Ishëm, dhe vlera rreth 10 mg/l që maten në disa raste.

Miho etj (2005)⁹ raportuan nivele nitrati më tepër se “vlera udhëzuese” e BE-së për ujin e pijshëm prej 25 mg/l NO₃ në seksionet në drejtim të rrjedhjes së Shkumbinit.

Për sa i përket liqeneve, cilësia e ujit monitorohet në tre liqene të mëdha shqiptare të Shkodrës (3 vendndodhje të ndara), Ohri dhe Prespa. Mostrat e ujit merren tre herë në vit në thellësi të ndryshme. Përqëndrimet e llogaritura janë të gjitha të ulta në raport me standardin- asnjë vlerë më e madhe se 0.2 mg/l NO₃ krahasuar me standardin prej 50 mg/l.

Siç është përmendur më lart, kriteri në Direktivë për “i prekur nga ndotja” përfshin jo vetëm kriterin kimik (përqëndrimi i nitratis) por edhe gjendjen trofike të ujrave. Çdo masë ujore sipërfaqësore që cilësohet të jetë eutrofike konsiderohet rrjedhimisht si e ndotur për qëllim të ND, por nuk ka monitorim sistematik të eutrofikimit në ujrat shqiptare.

Ujrat tokësore

Përqëndrimet e nitratis (mes parametrave të tjera të cilësisë) në ujrat tokësore monitorohen nga Vëzhgimi Gjeologjik Shqiptar. Mostrat merren nga pusët në vendndodhje të ndryshme, dy herë në vit, në 7 shtresa ujëmbajtëse¹⁰. Rezultatet për vitin 2007 përmbledhen në tabelën e mëposhtme

Tabela 4: Përqëndrimet e monitoruara të nitratis në ujrat tokësore (mg/l NO₃), 2007

Shtresat ujëmbajtëse	Nr i pikave	NO ₃ maksimale	NO ₃ minimale
Tirana	5	22	3.2
Fushe Kuqe 1	5	2	0.8
Fushe Kuqe 2	4	10	0.8
Korce	4	14	1.2
Elbasan	3	4	1.2

⁹ Miho A., Cullaj A., Hasko A., Lazo P., Kupe L., Schanz F., Brandl H., Bachofen R., Baraj B.: Gjendja mjedisore e disa lumenjve të Ultësirës Adriatike Shqiptare. Programi SCOPEs (Fondacioni Zvicerian i Shkencave Natyrore - SNSF), Tirana (në shqip, me një përmbledhje në gjuhën angleze), 2005.

¹⁰ Mostrat janë marrë në një shtresë ujëmbajtëse të tetë (Lezhe), por nuk ka asnjë analizë NO₃.

Lushnje	1	0.4	0.4
Shkoder	4	10.8	0.8

Burimi: Vëzhgimi Gjeologjik Shqiptar

Rezultatet e monitorimit të vitit 2006 janë të krahasueshme megjithëse në përgjithësi paksa më të larta. Përqëndrimi maksimal në Korçë ishte 22 mg/l, dhe në Shkoder 17.6 mg/l.

Përqëndrimet e monitoruara të nitratit janë shumë më poshtë vlerës kufi prej 50 mg/l për ujrat tokësore por më të larta sesa për ujrat sipërfaqësore, megjithatë, veçanërisht shtresa ujëmbajtëse e Tiranës por të dhënat monitoruese të ujrave tokësore përqëndrohen në një numër të vogël pozicionesh monitoruese në shtresa ujëmbajtëse më të mëdha, në përgjithësi më të thella nga të cilat ka abstragime të ujit në shkallë të gjerë. Është një problem që pusët më të cekëta të përdorura nga popullsia rurale në fushat bregdetare që janë gjerësisht të kultivuara, mund të kenë nivele më të larta nitrati. Në 'Rishikimin e tij të Performancës Mjedisore' në vitin 2002, Komisioni Ekonomik për Evropën (KEE) deklaroi se nivelet e 'larta' të nitrates janë konstatuar në ujrat tokësore në basenet e Semanit dhe Vjosës, megjithëse nuk ishin ofruar të dhëna sasiore. Vlerat deri në 30.4 mg/l janë matur në rezervuarin e Bovillës dhe pusët e shkarkimit të ujrave në fushat bregdetare¹¹. Sulçe etj (2006)¹² përmendin se në 22 analiza të ujit për ujin e pijshëm nga pusët në zonën bujqësore të Durrësit në basenet lumore të Ishmit dhe Erzenit, 18 puse kishin nivele NO₃ më të larta se 66 mg/l, dmth më të larta se standardi i BE-së.

Përfundime të përkohshme (që i nënshtrohen monitorimit të synuar të mëtejshëm):

Gjendja e nitratit të masave ujore në Shqipëri

1. Nivelet e nitratit të ujrave sipërfaqësore duken të jenë më poshtë ose shumë më poshtë se 50 mg/l.
2. Shtresat ujëmbajtëse kryesore të thella janë ende më të ulta se 50 mg/l, megjithëse disa prej tyre mund të jenë në kategorinë e "ujrave që mund të prekeshin nga ndotja nëse nuk merren masa".
3. Janë regjistruar tejkalime të standardit të BE-së në pusët e cekëta në zonat bujqësore në fushën bregdetare. Programi i monitorimit të vëzhgimit duhet t'i kushtojë vëmendje të veçantë mjedisëve të këtij lloji ku ndotja mund të jetë lokale.

Pyetja kryesore 2: Në çfarë shkalle është bujqësia përgjegjëse për ndotjen nga nitratat në Shqipëri?

Për shkak të metodës me anë të së cilës ishte rishpërndarë toka bujqësore pas rënies së komunizmit, zotërimi i tokës bujqësore në Shqipëri është shumë i copëzuar. Shumë ferma janë zotërimi familjesh të vogla me një

¹¹ Tania Floqi (Universiteti Politeknik i Tiranës): Prezantim "Cilësia e ujit dhe shëndeti – rasti shqiptar" paraqitur në Vrnjacka Banja, tetor 2007

¹² Sulçe, S., E. Veizaj: Vlerësim i ndotjes së mundshme nga aktivitetet bujqësore në rajonin e Durrësit (Shqipëri)

madhësi mesatare prej jo më shumë se 1 hektar. Disa statistika kryesore të sektorit bujqësor kombëtar në Shqipëri tregohen në Kutinë 1 më poshtë.

Kutia 1: Statistika të rëndësishme të sektorit bujqësor në Shqipëri

Toka bujqësore e përgjithshme: 697,000 ha
nga të cilat në pronësi private: 563,000 ha
në pronësi shtetërore: 134,000 ha

Numri i fermave: 370,000

Nga fermat shtëpiake:

Madhësia mesatare e fermës: 1.2 ha
24% janë në kufirin 0.1 – 0.5 ha,
27% janë në kufirin 0.6 – 1.0 ha,
37.5% janë në kufirin 1.1 – 2.0 ha,
11.5% janë > 2 ha,
Shumë prodhojnë vetëm për konsumimin e tyre.
Vetëm rreth 40-45 % e fermerëve përdorin ushqim të blerë për bagëtitë.

Për sektorin bujqësor në tërësi

Shpërndarja e madhësisë:

82% e zonës bujqësore të zënë nga fermat < 3 ha
15% e zonës bujqësore të zënë nga fermat 3 - 30 ha
3% e zonës bujqësore të zënë nga fermat > 30 ha

Fermat blegtorale

Numri i fermave blegtorale = 14,788

92% kanë < 10 bagëti secila
7.97% kanë 10 – 100 bagëti secila
0.03% kanë > 100 bagëti secila

Terreni

- Vetëm 25% e zonës së tokës përbëhet nga ultësira, pjesa tjetër është kodrinore (47%) ose tokë alpine (28%).
- Vetëm 43% e tokës së fermës është në zonën e ulët
- Rreth 56% e tokës bujqësore ka një pjerrësi > 5%.

Burimet: MBUMK (2008)¹³

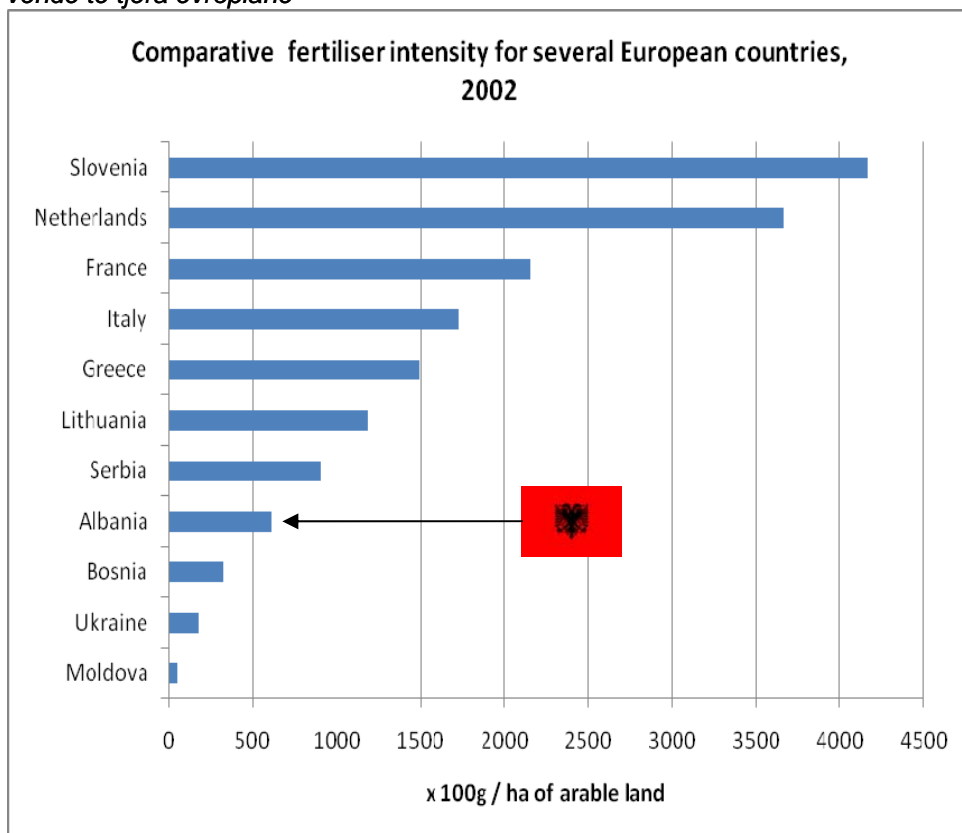
Projekti ADRIAFOOD (2007)¹⁴

Shifra më poshtë krahason intensitetin e tokës të përdorimit të plehërizuesve artificialë në Shqipëri me disa vende të tjera evropiane.

¹³ MBUMK: bujqësia shqiptare në shifra, 2007, Tirana, shtator 2008

¹⁴ Projekti ADRIAFOOD Promovimi i një hapësire ndër-adriatike për prodhimin e perimeve dhe bagëtive cilësore. Gjendja aktuale e vendit- frutat/perimet dhe zooteknika

Figura 2: Konsumimi i plehërizuesve artificialë shqiptarë në krahasim me disa vende të tjera evropiane

Burimi: Banka Botërore: Baza e të dhënave për Treguesit e Zhvillimit Botëror

Në kutinë e mëposhtme bëhet një llogaritje e përafërt e mesatares bruto të pritshme të aplikimit të azotit në tokë nga plehu i kafshëve dhe plehërizuesit.

Kutia 2: Aplikimi i llogaritur vjetor bruto i azotit në tokën bujqësore në Shqipëri

Plehërizuesi artificial i përdorur në Shqipëri			
Tipi	Plehërizues(tonë)	Përqindja N (%)	N (tonë)
Urea	35,794	0.45	16,107
Nitrat amoni	44,401	0.35	15,540
Diamon Super	48,282	0.1	4,828
Totali			36,475
Plehu i kafshëve që duhet të agjësohen			
Tipi i bagëtive	numri	T N/a kafshë/vit	tonë N
Bagëti të mëdha	699,000	0.04	27,960
Derra	147,000	0.03	4,410
Dele dhe dhi	1,853,000	0.015	27,795
Shpendë	4,712,000	0.0012	5,654
Totali			65,819
Azoti total që duhet të aplikohet për tokën bujqësore= 102,000 tonë (afërsisht)			
Zona e tokës së përgjithshme bujqësore = 697,000 hektarë			
Norma mesatare e aplikimit = 102/697 T/hektarë = 146 kg/hektarë			

Burimi: MBUMK, shifrat për vitin 2004

Norma mesatare e aplikimit që zbatohet për normat aktuale të bagëtive dhe plehërimit, rreth 146 kg/hektarë mund të krahasohet me standardin e shpërndarjes së nitratit të BE-së- një maksimum prej 170 kg/hektarë –

përcaktuar në Direktivën e Nitraveve. Kjo nënkupton që për shkak të një sistemi efektiv për lëndët ushqyese të shpërndarjes së tokës (standardi aplikohet për çdo fermë) ky standard nuk duket të jetë shumë kërkuar.

Njëkohësisht, ka të ngjarë që sektori bujqësor në përgjithësi dhe sektori blegtoral në veçanti, janë minimalisht përgjegjës për ndonjë tejkalim të standardeve të nitraveve kur këto ndodhin veçanërisht në fushat bujqësore të ulta që shtrihen prapa brigjeve të Adriatikut.

Pyetja kryesore 3: Cila përqindje e territorit shqiptar duhet të përcaktohet si zonë e prekshme?

Mund të shihet që për momentin është shumë e vështirë të matet shkalla e ndotjes nga nitratat në zonat bujqësore të Shqipërisë. Përqëndrimet më të larta të nitraveve mund të jenë në ujë në pusët e cekëta në zona ku ka më shumë ferma, për shembull në fushat bregdetare të pjesës perëndimore të vendit. Në këto raste, burimet e nitratit mund të jenë lokale.

Pjesa e territorit kombëtar e caktuar si zonë e prekshme ka qënë një çështje e debatueshme në BE. Përqindja e caktuar nga shtete të ndryshme anëtare ka ndryshuar në nivel të konsiderueshëm (shih tabelën më poshtë) dhe ka disa raste kur BE-ja e gjykon ose e ka gjykuar raportin mjaft të ulët.

Tabela 5: Zonat e prekshme në EU-15 si pjesë të territorit të përgjithshëm

Vendi	Përqindja e territorit të përcaktuar ZP (%)	Që i nënshtrohen procedurës ligjore nga BE-ja
Austria	100	
Belgjika	24	
Danimarka	100	
Finlanda	100	
Franca	44	
Gjermania	100	
Greqia	11	
Irlanda	100	
Italia	8	
Luksemburgu	100	
Hollanda	100	
Portugalia	1.2	
Spanja	13	
Suedia	15	
Mbretëria e Bashkuar	38	
TOTALI BE 15	45	

Burimi: Raport Përfundimtar i Komisionit Evropian COM(2007)120 mbi zbatimin e Direktivës së Nitraveve

Shënime për tabelën:

- Një e dhënë prej 100% në kolonën e dytë nuk nënkupton domosdoshmërisht që i gjithë territori është i prekshëm nga nitratat sipas Nenit 3(2) të Direktivës së Nitraveve por thjesht që vendi ka zgjedhur, në përputhje me nenin 3(5) të ND që të mos identifikojë zona specifike të prekshme nga nitratat por të krijojë dhe zbatojë një program veprimi në të gjithë territorin e saj.
- Mbushjet me ngjyrë jeshile dhe të kuqe në kolonën 3 nënkuptojnë përkatësisht që ka ose jo një procedurë shkeljeje ligjore në proces kundër shtetit anëtar përkatës.

Përqindja e territorit të përcaktuar varion nga 1.2% (Portugalia) në (në të vërtetë) 100% për 7 nga BE-15 që kanë zgjedhur të trajtojnë të gjithë territorin e tyre sikur të ishte i prekshëm. Duhet të vërehet se anëtarët jugorë përgjithësisht përcaktuan një përqindje shumë më të ulët të territorit të tyre si të prekshme nga nitratat sesa më shumë shtete anëtare veriore.

Tre nga dhjetë Shtete Anëtare të kohortës së aderimit të vitit 2004 (Malta, Sllovenia dhe Lituania) ndoqën një “përqasje të të gjithë territorit” dhe rrjedhimisht vendosën të mos përcaktonin zona specifike të prekshme nga nitratat por të implementonin një program veprimi për të gjithë territorin. Shtatë të tjerat përcaktuan si zona të prekshme nga nitratat një përqindje të territorit të tyre që varion nga 2.5% (Polonia) në 48% (Hungaria).

Deri në një studim të mëtejshëm është e vështirë të jesh i sigurt rreth përqindjes së mundshme të territorit shqiptar që do të duhet të përcaktohet si i prekshëm nga nitratat. Rrjedhimisht, përqasja e ndjekur është që të provohet të jepen njohuri për kufirin e kostove të mundshme që mund të përfshiheshin.

Shqipëria ka tre reagime të përgjithshme alternative për Direktivën e Nitratesve, si më poshtë:

- Alternativa 1: të trajtojë të gjithë territorin sikur të ishte një zonë e prekshme, në përputhje me Nenin 3(5) të Direktivës;
- Alternativa 2: të përcaktojë zona specifike të prekshme për të cilat duhet të krijohet një program/programme veprimi.
- Alternativa 3: të deklarojë që asnjë prej territoreve kombëtare nuk preket nga ndotja prej nitratesve.

Alternativa 3 mund të hidhet poshtë menjëherë. Rastet e tejkalimit të standardeve të BE-së tashmë janë raportuar pavarësisht mungesës së monitorimit sistematik të ujrave tokësore të cekëta deri tani në Shqipëri. Asnjë shtet tjetër anëtar nuk ka argumentuar në mënyrë të suksesshme që asnjë prej territoreve të tij nuk preket nga ndotja prej nitratesve, megjithëse disa shtete fillimisht e miratuan këtë qëndrim¹⁵.

Nga ana tjetër, alternativa 1 (opsioni 100 nuk duket një opsion i mirë për Shqipërinë nga perspektiva aktuale. Kur ka nitrata të përhapura nëpër territorin e një shteti anëtar, ai mund të përfaësojë një thjeshtim tërheqës dhe të zvogëlojë nevojën për (dhe kostot) e monitorimit¹⁶. Kur ky nuk është rasti, kjo do të jetë ekonomisht jo efektive meqë shumë ferma që nuk kanë asnjë ndikim të dëmshëm mjedisor (në lidhje me nitratat) do të jenë të detyruara të marrin masa të panevojshme. Zonat malore të Shqipërisë kanë të ngjarë të jenë relativisht pa nitrata dhe problemet mund të egzistojnë vetëm në zonat bregdetare bujqësore.

Kështu, supozohet që do të zbatohet alternativa 2, dmth që Shqipëria do të përcaktojë një numër zonash të prekshme të veçanta mbi bazën e një programi monitorues.

¹⁵ Për shembull Irlanda argumentoi për disa vjet që ajo nuk kishte ujra të ndotura nga nitratat për qëllimet e Direktivës.

¹⁶ Siç shihet më lart, 10 shtete anëtare (të BE-25) kanë zgjedhur këtë opsion.

Për qëllim të llogaritjes së kostos, do të bëhen dy skenare alternative (të kujdesshme), konkretisht:

Skenari 1 (i lartë): të gjitha zonat e tokës së përdorur për bujqësi do të përcaktohen si zona të prekshme,

Skenari 2 (i ulët): 30% e të gjithë zonave të tokës së përdorur për bujqësi do të përcaktohen si zona të prekshme.

Pyetja kryesore 4: Si do të trajtohen fermat me familje të vogla?

Ne tashmë kemi parë se sektori bujqësor në Shqipëri është shumë i copëzuar dhe se ka një numër të konsiderueshëm fermash shumë të vogla (< 2 hektarë). Numri i fermave me blegtori të zhvilluar është shumë i lartë (12 njësi). Numri i përgjithshëm i njërive blegtorale të bagëtive është 14788, dhe 92% e tyre kanë më pak se 10 kafshë¹⁷.

Pyetja lind se çfarë supozimi duhet të bëhet rreth trajtimit të këtyre ndërmarrjeve shumë të vogla kur ato ndodhen në zonat e përcaktuara si të prekshme. Ka kundërshtime për vendosjen e ndonjë mase (ose të paktën mase të kushtueshme) mbi këto mikrondërmarrje. Këto kundërshtime janë ekonomike, sociale dhe praktike.

Kërkesa për të gjitha këto ferma që të marrin masa si instalimi i kapacitetit të mjaftueshëm efektiv mbajtës për mbetjet dhe plehun organik për të mbuluar kohën kur shpërndarja në tokë nuk lejohet, për shembull, do të shkaktonin kosto mjaft të mëdha për një sektor tashmë nën presion të ashpër për sigurimin e jetesës nga këto burime modeste dhe gjithashtu do të vendoste një sfidë të madhe zbatimi për shkak të numrit të madh të fermave përkatëse. Për më tepër, një sistem i sigurimit të mbështetjes financiare shtetërore për fermerët e vegjël të detyruar për të marrë masa të tilla, do të ishte i kushtueshëm gjithashtu në lidhje me kostot administrative dhe është e dyshimtë që kjo do të përfaqësonte një përdorim efektiv të parave të taksapaguesve. Ka të ngjarë që masat frenuese të kushtueshme të kërkuara nga BE-ja të jenë të panevojshme për shumë nga fermat e vogla rurale me disa kafshë që ndoshta përdorin sistemin e mbeturinave më tepër sesa një sistem më ndotës të mbetjeve.

Megjithëse Direktiva nuk parashikon shprehimisht një përjashtim të armëve të vogla nga marrja e masave të përcaktuara në programet e veprimit, formulimi i Direktivës është i tillë që për shumë masa shtetet anëtare nuk ndalohen nga caktimi i një madhësie ferme të një pragu më të ulët. Kërkesat përkatëse janë:

1. Shtetet anëtare duhet të krijojnë programme veprimi për ZP-të (Neni 5(1))

---

17 Burimi: Regjistri Statistikor Zyrtar Vjetor i nxjerrë nga Ministria e Bujqësisë, Ushqimit dhe Mbrojtjes së Konsumatorit, sic raportohet në Monti, D., Silvera, F. dhe Mara, E.: Gjendja aktuale e vendit: frutat, perimet dhe zooteknika-Shqipëria Projekti ADRIAFOOD i bashkëfinancuar nga BE-ja brenda Interreg III A Adriatic, 2007.

2. Rregulli i vetëm në Aneksin III (që rendit masat të cilat duhet të përfshihen në programet e veprimit) që duhet të zbatohen për të gjitha fermat është ai që trajton kufirin mbi aplikimin e plehut të kafshëve në tokë.

Përdorimi i caktimit të fazave në programet e veprimit është një instrument që mund të përdoret për të shpërndarë kostot në një periudhë më të gjatë, dmth shtetet anëtare aderuese mund të propozojnë të implementojnë vetëm masa me kosto të ulët dhe (praktikisht-)masa pa kosto në programin e parë të veprimit katër vjeçar, duke i shtyrë masat më të kushtueshme në programin e dytë. Ky veprim u ndërmor nga Lituania para aderimit të saj, për shembull, me miratimin e Komisionit Evropian¹⁸.

Çështja sesi trajtohen fermat e vogla mbivendoset me çështjen e një ristrukturimi dhe modernizimi të mundshëm të sektorit bujqësor në të ardhmen. Presionet për të arsyetuar dhe konsoliduar zotërimin e tokës bujqësore do të intensifikohen ndërsa afrohet aderimi. Nëse studimi tregon se fermat e vogla po japin kontribut të konsiderueshëm për problemin e nitrateve, atëherë kjo mund të rriste presionet për të lehtësuar dhe modernizuar sektorin bujqësor.

Për qëllim të llogaritjes së kostos aktualisht do të bëhen supozimet e mëposhtme:

- 1) **Vetëm fermat e bagëtive me më shumë se 10 njësi kafshësh¹⁹ (a.u.) do të kërkohet për të marrë masa të kushtueshme (kapaciteti i përmirësuar mbajtës i plehut organik, përmirësimi i shpërndarjes së plehut organik dhe pajisjet e transportit)**
- 2) **Vetëm fermat me > 10 ha duhet të kërkohen të krijojnë plane menaxhimi për lëndët ushqyese**
- 3) **Të gjitha fermat në zonat e prekshme duhet të marrin masa të tjera, përfshirë respektimin e kufirit të shpërndarjes së azotit të plehut organik për hektar në tokë.**

5.1.3 Kostot e llogaritura të transpozimit ligjor

Në arritjen e anëtarësimit në BE, Shqipëria do të duhet t'i referohet një pjese të konsiderueshme të legjislacionit mjedisor, duke përfshirë një sasi

---

¹⁸ Shih raportin e shkurtër të botuar nga Progami i Veprimit të Derdhjeve Bujqësore Balltike: qëndrimet e Lituanisë dhe BE-së mbi Kapitullin 22: "Mjedisi", 6 prill 2001.

¹⁹ Një njësi e përbashkët matjeje për kafshët në një operacion ushqimor, llogaritet si më poshtë:

- Lopë qumështore- numri i kafshëve x 1.4
- Bagëti të trasha për mish- numri i kafshëve x 1.0
- Derra - numri i kafshëve x 0.4
- Kuaj - numri i kafshëve x 2.0
- Dele - numri i kafshëve x 0.1
- Shpendë- numri i kafshëve x 0.033

të madhe të legjislacionit të ri mbi ujin në dokumentat e tij statutorë. Kjo do të përbëjë jo vetëm legjislacionin parësor por edhe legjislacionin e nevojshëm dytësor. Ky i fundit përfshin një kod të praktikës së mirë bujqësore që konsiderohet legjislacion dytësor meqë do të jetë ligjërish detyrues për fermat që shtrihen brenda zonave të prekshme. Njëkohësisht, burimet njerëzore në dispozicion pranë Ministrive përkatëse (MMPAU, MBUMK) janë shumë të kufizuara për këtë detyrë kryesore.

Rekomandohet që të hartohet një Projekt TA i mesëm (konsulentë ndërkombëtarë për 440 ditë, konsulentë kombëtarë për 440 ditë) për të lejuar transpozimin e plotë. Ndoshta do të ishte e përshtatshme që ky aktivitet të integrohej me një projekt tjetër TA në sektorin e ujit.

Bazuar sa më sipër, kostot shtesë të transpozimit të plotë do të ishin 800,000 Euro.

5.1.4 Kostot e llogaritura të zbatimit dhe detyrimit

Kostot e llogaritura të zbatimit të Direktivës tregohen në tabelat më poshtë. Tabela të ndara paraqiten për skenarin 1 (të gjitha zonat bujqësore përcaktohen si ZP) dhe skenari 2 (30% e zonave bujqësore të përcaktuara si ZP):

Tabela 6.1: Kostot e zbatimit mbi skenarin 1

Tipi i kostos	Kostot kapitale / specifike ²⁰ (€000)	Kostot periodike/operuese (€000/vit)	Vërejtje
Personel shtesë: 4 persona		58	Përfshin një person shtesë në MMPAU, një në MBUMK dhe dy (persona të barazvlefshëm) në inspektoratin kompetent. Përfshin kostot sociale dhe kostot e ngjashme të punësimit: ambjentet e zyrave, ngrohja, pajisjet normale, raportimi, shpenzime të përgjithshme
Asistencë teknike	1,600		Një Projekt TA do të sigurojë mbështetje për autoritetet kompetente në aktivitetet kryesore gjatë ciklit të parë
Raportim ndaj Komisionit Evropian		10	
Rritje e	500		Rreth ndotjes nga nitrati nga

²⁰ Të gjitha kostot janë llogaritur me cmimet kostante të vitit 2008.

ndërgjegjësimit, trajnimi dhe pjesëmarrja			fermat, rreth masave në programet e veprimit, rreth kodeve të praktikës së mirë bujqësore
Zbatimi i programeve të veprimit	13,155	616	Këto janë masa që duhet të merren nga fermerët në lidhje me zhvillimin e një plani menaxhimi për lëndët ushqyese dhe rritjen e kapaciteti mbajtës të plehut organik dhe mbetjeve dhe infrastrukturën trajtuese.
Totali	15,255	683	

Tabela 6.2: Kostot e Zbatimit në bazë të skenarit 2

Tipi i kostos	Kosto kapitale/ specifike ²¹ (€000)	Kosto periodike/ operuese (€000/vit)	Vërejtje
Personel shtesë: 4 persona		43	Përfshin një person shtesë në MMPAU, një në MBUMK dhe një (person të barazvlefshëm) në inspektoratin kompetent. Përfshin kostot sociale dhe kostot e ngjashme të punësimit: ambjentet e zyrave, ngrohja, pajisjet normale, raportimi, shpenzime të përgjithshme.
Asistencë teknike	1,600		Një Projekt TA do të sigurojë mbështetje për autoritetet kompetente në aktivitetet kryesore gjatë ciklit të parë
Raportimi për Komisionin Evropian		10	
Rritje e ndërgjegjësimit, trajnimi dhe pjesëmarrja	350		Rreth ndotjes nga nitrati nga feramat, rreth masave në programet e veprimit, rreth kodeve të praktikës së mirë bujqësore
Zbatimi i programeve të veprimit	3,947	185	Këto janë masa që duhet të merren nga fermerët në lidhje me zhvillimin e një plani menaxhimi për lëndët ushqyese dhe rritjen e kapaciteti mbajtës të plehut organik dhe mbetjeve dhe infrastrukturën trajtuese.

21 Të gjitha kostot llogariten me cmimet kostante të vitit 2008.

Totali	5,897	237	

Tabelat e mësipërme përfshijnë vetëm kosto nën zero. Ka disa veprime të renditura në tabelën 2 dhe seksionin 4.4 që nuk shkaktojnë kosto të atribuueshme Direktivës së Nitratesve. Këto përfshijnë:

- Harduerin dhe softuerin për bazat e të dhënave, VGJSH, prezantimet grafike etj. Masat e marra sipas DKU për këto materiale në KBL dhe qeveritë qendrore janë të mjaftueshme;
- Masa për burime shtesë njerëzore në RNC për aktivitete në lidhje me Direktivën e Nitratesve;
- Kostot për pajisje, transport, personel dhe analiza laboratorike në lidhje me monitorimin e nevojshëm

Këto kosto përfshihen në kostot e llogaritura për Planin e Zbatimit të Direktivës Kuadër të Ujit

Kostot e përgjithshme të zbatimit logariten në kostot specifike prej 15.3 milionë Euro dhe kostot periodike prej 683,000 Euro në vit (skenari 1), ose kostot specifike prej 5.9 milionë Euro dhe kostot periodike prej 237,000 Euro (skenari 2).

Sektorët në të cilët hyjnë këto kosto më parë jepen në tabelën e mëposhtme:

Tabela 7: Sektorët në të cilët kostot e skenarit 1 hyjnë në kategorinë e parë

Sektori	Kostot kapitale/ specifike (€'000)		Kostot periodike/ operuese (€'000)		Vërejtje
	Skenari 1	Skenari 2	Skenari 1	Skenari 2	
Qeveria qendrore	2,100	1,950	68	53	
Fermat	13,155	3,947	616	185	Fermat e interesuara do të jenë ferma më të mëdha të ndodhura në ZP

Kostot specifike të qeverisë qendrore lidhen gjerësisht me koston e sigurimit të asistencës teknike të nevojshme, me sasi më të vogla që duhet të mbulojnë koston e rritjes së ndërgjegjësimit, trajnimit dhe pjesëmarrjes.

Kostot periodike i atribuohen qeverisë qendrore në lidhje me nevojën për një person shtesë (ose person të barazvlefshëm me orar të plotë) në secilën prej ministrive bujqësore për t'u kujdesur për aktivitetet në lidhje me

Direktivën e Nitrates dhe kapacitetet për inspektor shtesë për zbatimin e masave të programeve.

5.2 Strategjia e Financimit

Duhet bërë një dallim midis:

- kostove specifike që hyjnë në kategorinë e parë mbi qeverinë qendrore;
- kostove periodike që hyjnë në kategorinë e parë mbi qeverinë qendrore;
- kostot që bien mbi fermerët.

5.2.1 Kostot specifike që bien fillimisht mbi qeverinë qendrore

Për shkak se duhet të ruhet një kontroll i rreptë mbi shpenzimet qeveritare në vitet në vazhdim, qeveria duhet të kërkojë të sigurojë financime granti në shkallën maksimale të mundshme për të paguar kostot specifike dhe të investimit të shoqëruara me transpozimin e Direktivës në legjislacionin kombëtar dhe zbatimin e tij. Kjo natyrisht përfshin jo vetëm projekte të asistencës teknike dhe trajnim por edhe të paktën një pjesë të kostove të krijimit të ndërgjegjesimit, trajnimit dhe pjesëmarrjes së komunitetit fermer. Disa prej kostove të këtij zëri duhet të integrohen në projektin TA për të siguruar që ai mund të mbulohet gjithashtu nga financimi i grantit. Kjo është normalisht e lejueshme për aq kohë sa predominon elementi i koston së TA.

Mbi këtë bazë, Shqipëria mund të aplikonte për një financim granti prej, le të themi 1,850,000 Euro duke lënë bilancin (250,000 Euro në skenarin 1, 100,000 Euro në skenarin 2) që të financohet nga buxheti i shtetit

Ky boshllëk financimi mund të mbushet nga një grant nga Instrumenti i BE-së për Asistencë Para-aderimi ose nga ndonjë donator tjetër dypalësh ose shumëpalësh. Këto dy burime shqyrtohem më poshtë veçmas.

Instrumenti për Asistencën për Para-aderimin (IAP)

IAP u prezantua në janar 2007 dhe zëvendësoi programe të ndryshme të mëparshme të BE-së dhe instrumenta financiare për vende kandidate dhe vende kandidate potenciale si PHARE, ISPA, SAPARD dhe CARDS.

IAP përbëhet nga pesë komponentë të ndryshëm:

- I. Asistencë për tranzicionin dhe ndërtimin e institucioneve;
- II. Bashkëpunim ndërkufitar (me Shtetet Anëtare të BE-së dhe shtete të tjera të pranueshme për IAP);
- III. Zhvillimi rajonal (transporti, mjedisi dhe zhvillimi ekonomik);
- IV. Burimet njerëzore (forcimi i kapitalit njerëzor dhe luftimi i përjashtimit);
- V. Zhvillimi rural.

Komponenti I hyn nën përgjegjësinë e Drejtorisë së Përgjithshme për Zgjerimin të Komisionit që është gjithashtu përgjegjëse për bashkërendimin e përgjithshëm të asistencës për paraaderim. Ajo përfshin masa për ndërtimin e institucioneve dhe investimin shoqëruar si dhe masa për tranzicionin dhe stabilizimin, sipas nevojës. Ai paraqitet nëpërmjet programeve vjetore kombëtare dhe programeve me shumë përfitues.

Komponenti II mbështet bashkëpunimin ndërkuftar në kufij midis vendeve kandidate/vendeve kandidate potenciale dhe midis tyre dhe vendeve të BE-së. Drejtorja e Përgjithshme për Zgjerimin dhe Drejtorja e Përgjithshme për Zhvillimin Rajonal pranë Komisionit janë bashkërisht përgjegjëse për zbatimin e komponentit II. Kërkohet një aplikim i përbashkët me vendin fqinjë.

'Vendet kandidate potenciale' si Shqipëria autorizohen vetëm për komponentët I dhe II më lart.

BE kryen alokimet treguese shumë vjeçare sipas Kuadrit Financiar Shumëvjeçar të IAP. Shifrat për Shqipërinë janë si më poshtë:

Tabela 8: Alokimet treguese afatmesme të IAP për Shqipërinë

Viti	Komponenti I (€ milion)	Komponenti II (€ milion)	Total (€ milion)
2007	54.3	6.7	61.0
2008	61.1	9.6	70.7
2009	70.9	10.3	81.2
2010	82.7	10.5	92.3
2011	?	?	98.7

Shumat e disponueshme në të ardhmen mund të vazhdojnë të ngrihen gradualisht në terma reale pas vitit 2011 deri në datën e aderimit. Kur Shqipëria të bëhet një vend kandidat me të drejta të plota do të ketë edhe një rritje në alokimet treguese.

Natyrisht këto shuma mbulojnë ndihmën në të gjithë sektorët, jo thjesht sektorit mjedisor ose të ujit. Projektet klasifikohen si detyrime politike, ekonomike dhe të anëtarësimit. Ndarja midis këtyre grupeve në alokimet për periudhën nga viti 2007 deri në 2009 ishte përkatësisht 30-35%, 20-25% dhe 40-50%. Asistenca në zbatimin e Direktivës së Nitrates do të klasifikohet si një detyrim anëtarësimi. Grantet e alokuara deri tani sipas IPA përfshijnë një financim granti prej 24 milionë Euro për të mbështetur ndërtimin dhe rehabilitimin e furnizimit me ujë dhe infrastrukturës së ujrave të mbetura në Shkodër, Velipojë, Shëngjin dhe Golem-Kavajë.

Megjithatë, duhet të vërehet që alokimi i vitit 2007 po pret aktualisht miratimin përfundimtar të BE-së, miratimi për alokimin e vitit final është në një fazë disi më të avancuar dhe alokimi për vitin 2009 po planifikohet aktualisht. Projekte të reja nuk do të jenë të pranueshme para IPA 2010 që nuk do të fillojnë disbursimin para vitit 2011.

Kur Shqipëria të bëhet anëtare e BE-së do të jetë në gjendje të aplikojë për financim sipas Fondeve të Zhvillimit Rajonal dhe Kohezionit. Aktualisht, nuk dihet cila shumë do të jetë e disponueshme por mbi bazën e përvojës së

vendeve aderuese të vitit 2004 dhe të Rumanisë dhe Bullgarisë, shumat që kryesisht tejkalojnë financimin e paraaderimit mund të vihen në dispozicion për të ndihmuar që infrastruktura e Shqipërisë të jetë në përputhje me standardet e BE-së.

Duke filluar nga alokimi i IAP për vitin 2008, Shqipëria pritet të sigurojë bashkëfinancim– nga 10% për projektet AT deri në 25% për projektet e investimit. Megjithatë, në rastin e mëparshëm ky bashkëfinancim mund të jetë “në natyrë” më tepër sesa domozdoshmërisht si kontribut monetar. Meqë kjo mund të përfshijë pagat e homologëve pjesëmarrës të shërbimit publik dhe meqë një pjesëmarrëje e tillë është në çdo rast e dëshirueshme dhe në të vërtetë e nevojshme në një projekt AT, kostot e bashkëfinancimit shqiptar supozohen të jenë të pavlefshme.

Ndihmë tjetër dypalëshe dhe shumëpalëshe

Sipas bazës së të dhënave të projekteve të ndihmës të ruajtur nga njësia e bashkërendimit të donatorëve të huaj pranë Këshillit të Ministrave, donatorët jashtë BE-së i kanë dhënë Shqipërisë një ndihmë prej 2600 milionë Euro gjatë 9 viteve të fundit. Nga ky total, 280 milionë Euro ishin specifikisht për projektet e sektorët të ujit (kryesisht furnizimi me ujë dhe kanalizimet) nga të cilat 100 milionë Euro janë në grante dhe 180 milionë Euro në hua dhe një shumë e mëtejshme prej 86 milionë Euro (alokuar gjatë 4 viteve të fundit nga të cilat 65 milionë Euro në grante) ishin për projekte të tjera në sektorin mjedisor. Qeveritë dhe institucionet kryesore donator gjatë kësaj periudhe ishin BE, Gjermania, Italia, Austria, Holanda. Qeveria duhet të përpiqet të sigurojë që sa më shumë ndihmë e huaj e mundshme të orientohet drejt ndihmesës për Shqipërinë që të përmbushë detyrimet e saj të aderimit.

5.2.2 Kostot periodike që bien fillimisht mbi qeverinë qëndrore

Këto kosto që arrijnë rreth 68,000 Euro (skenari 1) ose 53,000 Euro (skenari 2) në vit nuk do të kualifikohen për ndihmë granti dhe do të duhet të mbulohen nga masat në buxhetin e shtetit. Një pjesë e madhe e shumave janë kosto pagash të rritura. Egziston tension midis nevojave të dukshme buxhetore në lidhje me masat për funksionet e reja që lindin nga dispozitat e legjislacionit evropian dhe përpjekjet për të lehtësuar shërbimin civil dhe zvogëluar madhësinë e tij totale. Për shembull, shuma e vënë mënjanë për pagat në buxhetin afatmesëm kombëtar për Ministrinë e Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujrave vetëm për dy drejtoritë e Planifikimit, Menaxhimit dhe Administrimit në buxhetet treguese për periudhën 2009-2011, krahasuar me buxhetin e vitit 2008 janë si më poshtë:

Tabela 9: Ndihma financiare e dhënë në buxhetin afatmesëm kombëtar për rritjen e pagave për tre vitet në vazhdim në dy drejtoritë mjedisore të MMPAU*

		Masat në Buxhetin Afatmesëm për periudhën 2009-2011 për pagat ('000 lek)
	Buxheti	

	2008	2009	2010	2011
Planifikimi, Menaxhimi dhe Administrimi, *	54,000	52,100	53,500	55,000
Administrimi i Ujrave*	18,000	18,500	19,000	20,000
	72,000	70,600	72,500	75,000
Rritja vjetore (%)		-1.9%	2.7%	3.4%

Burimi: MMPAU

* Këto dy departamente u përfshinë vetëm se janë departamente që i korrespondojnë më shumë kapitullit mjedisor të BE-së.

Siç mund të shihet në tabelën e mësipërme, buxheti për pagat ulet nga viti 2008/9 dhe rritet nga viti 2009/10 dhe nga viti 2010/11 mezi arrin të njëjtin ritëm me inflacionin.

Natyrisht, qëllimi i këtij dokumenti është të identifikojë kërkesat për burimet e nevojshme për zbatimin e Direktivës Kuadër të Ujit, jo për të shpjeguar sesa saktësisht këto nevoja përputhen me qëllimin e Shqipërisë për të lehtësuar shërbimin e saj civil. Megjithatë, supozohet që një pjesë e kostove të pagave të rritura mund të plotësohet duke transferuar personelin e përshtatshëm nga funksionet egzistuese që nuk janë më të nevojshme ose që janë bërë të tepërta për shkak të produktivitetit të përmirësuar, në pozicione të reja ose në mënyrë alternative, duke bërë kursime në listën e pagave egzistuese.

5.2.3 Kostoto që bien mbi fermerët

Siç u shpjegua më sipër, llogaritjet e kostove që bien mbi fermerët janë domozdoshmërisht shumë të paqarta për momentin, në varësi të një sërë supozimesh saktësia e të cilave mund të testohet dhe përmirësohet vetëm kur të jenë grumbulluar të dhënat mbi shkallën e ndotjes nga lëndët ushqyese në Shqipëri dhe nga studimet e baseneve lumore mbi presionet në mjedis për shkak të aktiviteteve bujqësore dhe blegtorale dhe aktiviteteve të tjera që emetojnë lëndë ushqyese.

Në parim, këto kosto do të ishin përballuar normalisht nga vetë fermerët. Në varësi se ku është caktuar pragu i madhësisë për marrjen e masave, disa fermerë mund të kishin vështirësi në thithjen e kostove shtesë të konsiderueshme. Për shkak të përqindjes shumë të madhe të forcës punëtore shqiptare të angazhuar në bujqësi, kjo është një çështje delikate nga pikëpamja sociale dhe ekonomike. Nuk do të kishte asnjë arsye përse subvencionet publike nuk duhet të jepen për fermat që gjykohen të përballen me ndonjë vështirësi të veçantë. Parashikohet që programet e veprimtimit do të implementohen vetëm pas aderimit dhe janë planifikuar disa nga instrumentat e politikës²² rajonale të BE-së për të siguruar mbështetje për fermerët dhe për zhvillimin rural në zona që hasin vështirësi strukturore; një financim mund të disponohet nga ky burim.

²² Për shembull, Udhëzimi Bujqësor Evropian dhe Fondi i Garancisë.

5.3 Përfitimet

Përfitimet e kërkesave të Direktivës rrjedhin nga zvogëlimi i ndotjes prej nitrave nga bujqësia, veçanërisht për:

Biodiversitetin, speciet dhe mbrojtjen e habitateve: Përqëndrimet e tepërta të nitrave kanë shkaktuar dëm të konsiderueshëm në mjedis nëpërmjet eutrofikimit, të paktën në pjesën veriore të Detit Adriatik.

Nitratet stimulojnë rritjen anormale të algave, që çon në bimësi algash që prodhojnë një shkumë sipërfaqësore me aromë të pakëndshme. Dekompozimi i algave të ngordhura zvogëlon përmbajtjen e oksigjenit të shpërbërë të ujit duke cënuar rëndë peshqit dhe format e tjera ujore. Pa kontrolle më të zgjeruara në bujqësi, mund të rritet eutrofikimi dhe bimësia e algave.

Megjithëse përfitimi i parandalimit të dëmeve ndaj biodiversitetit dhe habitatit është i vështirë të matet në terma monetare, masat për miratimin e Programit të Veprimt²³ që vendosin kontrolle mbi plehërizuesin dhe aplikimet e plehut do të ndihmojnë për mbrojtjen e mjedisit ujor nga shqetësime të padëshirueshme që lindin nga hyrjet e lëndëve ushqyese duke sjellë përfitime të konsiderueshme për ekosistemet.

Turizmi në nivel lokal: Aktualisht, shumë lumenjë dhe ujra sipërfaqësore vuajnë nga eutrofikimi duke çuar në humbjen e peshqve (dhe kështu në zvogëlim të përfitimeve nga peshkimi, qoftë për kënaqësi, për konsum vetjak ose për shitje) dhe një ulje të përdorimit të tyre të mundshëm për larje

Mund të ketë përfitime për pajtueshmërinë me ujën për larje sepse kufizimet në plehun organik dhe mbetjet në disa zona të Shqipërisë do të ndihmojnë në zvogëlimin e ndotjes mikrobiologjike të ujrave për larje.

Kjo duhet të përmirësojë vlerën publike të kanaleve të lundrueshme që sjellin përfitime ekonomike nëpërmjet turizmit dhe përmirëson nivelin e jetesës së popullatave të cënuara.

Për sa i përket ujrave bregdetare, pa kontrolle më të zgjeruara që rrisin rastet e plazheve të shëmtuara dhe të ndotura, do të pritej dëmtimi i turizmit dhe parandalimi i zgjerimit të tij në të ardhmen. Mund të pritej që turistët e

---

²³ Danimarka është shembull i një vendi që ka implementuar Direktivën shumë mirë. Programi Kombëtar i Menaxhimit të Azotit filloi në vitin 1987. Ky program siguronte njëkohësisht konsulentë të saktë për fermerët për:

Plehërim të saktë dhe mesatar

Mbulesë dimërore e detyrueshme për tokën

Ekulibrim i bagëtive me magazinimin e disponueshëm të plehut organik dhe tokën e aftë për shpërndarje

Një kontroll i rreptë i kontrollit shtetëror përfshirë buxhetin N vjetor dhe tepicën për çdo fermë dhe kontrolle të rregullta të praktikave në nivel terreni (disa mijra në vit)

Ky program ka çuar në uljen prej 28% të humbjeve të azotit nga bujqësia për në ujrat daneze dhe prej 50% në tepicën e N në nivel ferme. Në ujëndarëset tërësisht bujqësore, është arritur një ulje prej 20% e ngarkesës së N (efekte të vonuara për shkak të mbajtjes në dhera dhe ujra tokësore), dhe eutrofikimi i ujrave bregdetare po fillon të zvogëlohet.

huaj të ndryshonin destinacionin e udhëtimeve të tyre në përgjigje të rasteve të ndotjes bregdetare dhe pasoja e përgjithshme mbi vende specifike, veçanërisht ato më të vogla me disa tërheqje të tjera, mund të ishte e rëndë.

Fermerët: mund të ketë disa kursime kompensuese për fermerët që lindin nga përdorimi më efikas i plehut organik dhe përdorimi më i pakët i plehërizuesve.

Industria e butakëve & besimi i konsumatorit: industria e butakëve është e rëndësishme për një numër ekonomish lokale (720 tonë butakë u shkarkuan në Shqipëri në vitin 2004 sipas statistikave të MMPAU). Dy pengesa të rëndësishme për potencialin e zhvillimit të ardhshëm janë cilësia e ujit dhe besimi i ulët i konsumatorit tek produktet për shkak të perceptimit publik të rrezikut të helmimit të ushqimeve nga butakët.

Humbja e nitrateve nga bujqësia nuk është faktori i vetëm që mund të ndikojë në shkallën e bimësive të algave toksike (aktualisht shkarkimet e ujrave të zeza përbëjnë shqetësimin kryesor të ndotjes së industrisë së butakëve), por disa bimësi algash toksike i bëjnë butakët të pangrënshëm dhe janë gjithashtu një arsye serioze për t'u shqetësuar.

Prodhimi i molusqeve dyguackorë mund të çënohet drejtpërdrejt në të ardhmen nga incidentet në rritje të bimësive të algave toksike në ujrat e butakëve. Megjithatë, siç është diskutuar më lart, humbja e nitrateve nga bujqësia nuk është faktori i vetëm që mund të ndikojë në shkallën e bimësive të algave toksike. Kështu, është shumë e vështirë të matet sasia në raport me të ardhurat nga butakët që duhet të mbrohen si rezultat i kërkesave të reja.

6 ANNEXES

6.1 ANNEX I: Table of Concordance

Directive 91/676/EEC concerning the protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources

The provisions of this Directive haven't been transposed in the Albanian Legislation (some of the definitions foreseen in the directive: livestock and fertilizers are provided by Law "On veterinary" and Law "On Plant Protection", but they are related to Agriculture and Animal Health). In the Draft law amending Law No. 8093, dated 21.3.1996 "On Water Sources", Article 26/2 state: *"within 2 years from entry into force of the Regulation adopted in accordance to the requirements of Article 1 (new draft), the National Council of Water, with the common proposal of the Minister (of Environment) and Minister of Agriculture, Food and Consumer protection, shall endorse detailed rules related to the use of fertilisers within the non-protected areas, in order to protect from pollution the water that is drainage in this area"*.

The draft Law on Water Resources (prepared by the ELPA Project) has also been considered in this assessment – other than a definition of groundwater that appears in the draft LWR, the Nitrates Directive has not been transposed. However, the Draft LWR Article 26C Pollution from Agriculture Sources creates the legal basis for transposing the directive: The National Water Council to publish a Regulation requiring all River Basin Councils to identify waters that are, or which could be affected by pollution from agricultural sources and to designate 'vulnerable zones'. In addition the NWC to adopt rules concerning the use of fertilizers in vulnerable zones.

In consideration to this requirement, is necessary to draft a regulation (normative act) adopting Directive 91/676/EEC concerning the protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources.

Article	EU Obligation	National legislation (including draft legislation) (give text of relevant law or regulation & no. of article) ²⁴	Corresponds/ corresponds in part/is lacking/is in conflict	Identification of changes needed in Albanian law	Responsible institution(s)	Recommendation for transposition
Art. 1	[Objective]	Draft LWR Art 26C provides the legal basis for legislation on nitrates pollution. Other than this, none of the substantive provisions of the Directive have been transposed.				Need: 1. Regulation on Vulnerable Zones 2. Regulation on Use of Fertilizer in Agriculture
Art. 2	Definitions:	Draft LWR Art 2.1.a	Corresponds			
	a) groundwater					
	b) freshwater					
	c) nitrogen compound					
	d) livestock					
	e) fertilizer					
	f) chemical fertilizer					
	g) livestock manure					
	h) land application					
	i) eutrophication					
	j) pollution					
	k) vulnerable zone					
Art. 3.1	In accordance with the criteria in Annex I, MS must identify those waters affected by pollution or which could be affected by pollution if action is not taken pursuant to Art. 5					

²⁴ If draft legislation, please specify the status of the draft legislation.

Article	EU Obligation	National legislation (including draft legislation) (give text of relevant law or regulation & no. of article) ²⁴	Corresponds/ corresponds in part/is lacking/is in conflict	Identification of changes needed in Albanian law	Responsible institution(s)	Recommendation for transposition
Art. 3.2	All known areas of land within the MS territory draining into waters identified in accordance with Art. 3.1 & which contribute to pollution must be designated as vulnerable zones [and inform Comm'n].					
Art. 3.3	<p>If waters identified in accordance with Art. 3(1) are affected by pollution from waters originating from another MS draining directly or indirectly into the identified waters, the affected MS may notify other MS [& the Commission] of the relevant facts.</p> <p>The MS concerned must organise (where appropriate with the Commission) the necessary joint efforts to identify the sources of pollution & the measures to be taken to protect the affected waters in accordance with the Directive.</p>					
Art. 3.4	MS must review &, if necessary, revise or add to the designation of vulnerable zones as appropriate at least once every 4 years to take account of any changes & factors which might have been unforeseen at the time of the previous designation.					
	[Commission to be notified of any revisions or additions to the designations within 6 months.]					
Art. 3.5	[If MS establish & apply action programmes (as referred to in Art. 5) in accordance with this Directive throughout their national territory, the obligation to identify specific vulnerable zones does not apply.]					

Article	EU Obligation	National legislation (including draft legislation) (give text of relevant law or regulation & no. of article) ²⁴	Corresponds/ corresponds in part/is lacking/is in conflict	Identification of changes needed in Albanian law	Responsible institution(s)	Recommendation for transposition
Art. 4.1	In order to provide a general level of protection for all waters against pollution, MS must (a) establish a code or codes of good agricultural practice, to be implemented by farmers on a voluntary basis, containing as a minimum the provisions mentioned in Annex II A.					
	(b) Where necessary, they must also set up a programme to promote the application of the code(s) of good agricultural practice, to include the provision of information & training for farmers.					
Art. 4.2	[Details of the code(s) must be submitted to the Commission.]					
Art. 5.1	Action programmes must be established in respect of designated vulnerable zones (within one year of each additional/new designation referred to in Art. 3.4).					
Art 5.2	[Such programmes may relate to all vulnerable zones within the MS territory or different programmes established for different zones or parts of zones, as appropriate.]					
Art. 5.3	Action programmes must take into account: (a) the available scientific & technical data (mainly relating to respective nitrogen contributions originating from agricultural & other sources) & (b) the environmental conditions in the relevant regions of the MS concerned.					
Art. 5.4	Action programmes must be implemented within 4 years of their establishment.					

Article	EU Obligation	National legislation (including draft legislation) (give text of relevant law or regulation & no. of article) ²⁴	Corresponds/ corresponds in part/is lacking/is in conflict	Identification of changes needed in Albanian law	Responsible institution(s)	Recommendation for transposition
Art. 5.4	<p>The action programmes shall consist of the following mandatory measures:</p> <p>(a) those measures listed in Annex III;</p> <p>(b) measures contained in the code(s) of good agricultural practice established in accordance with Art. 4 (except any of those measures which have been superseded by the measures in Annex III).</p>					
Art. 5.5	<p>Within the framework of the action programmes, such additional measures or reinforced actions as the MS consider necessary must be taken if (at the outset or in the light of experience gained in implementing the action programmes) it becomes apparent that the measures referred to in Art. 5.4 will not be sufficient to achieve the objectives of Art.1.</p> <p>In selecting these measures or actions, their effectiveness & cost shall be taken into account relative to other possible preventive measures.</p>					
Art. 5.6	<p>Suitable monitoring programmes must be drawn up & implemented to assess the effectiveness of the action programmes.</p> <p>Those MS applying Art. 5 throughout their national territory must monitor the nitrate content of waters (both surface water & groundwater) at selected measuring points in order to establish the extent of nitrate pollution of the waters from agricultural sources.</p>					

Article	EU Obligation	National legislation (including draft legislation) (give text of relevant law or regulation & no. of article) ²⁴	Corresponds/ corresponds in part/is lacking/is in conflict	Identification of changes needed in Albanian law	Responsible institution(s)	Recommendation for transposition
Art. 5.7	Action programmes (including any additional measures taken pursuant to Art. 5.5) must be reviewed &, if necessary, revised at least once every 4 years.					
	[The Commission must be informed of any changes to the action programme(s).]					
Art. 6.1 (a) & (b)	<p>For the purpose of designating & revising the designation of vulnerable zones, the nitrate concentration in freshwaters must be monitored over a period of one year at:</p> <p>i) surface water sampling stations (Art. 5(4) of Directive 75/440/EEC) &/or at other sampling stations which are representative of MS surface waters, on at least a monthly basis & more frequently during flood periods</p> <p>ii) sampling stations which are representative of MS groundwater aquifers, at regular intervals & taking into account the provisions of Directive 80/778/EEC</p> <p>& the above monitoring programme repeated at least every 4 years, except for those sampling stations where the nitrate concentration in all previous samples has been below 25 mg/l & yes new factor likely to increase the nitrate content has appeared, in which case the monitoring programme need only be repeated every 8 years.</p>					
Art. 6.1(c)	The eutrophic state of fresh surface waters, estuarial & coastal waters must be reviewed every 4 years.					

Article	EU Obligation	National legislation (including draft legislation) (give text of relevant law or regulation & no. of article) ²⁴	Corresponds/ corresponds in part/is lacking/is in conflict	Identification of changes needed in Albanian law	Responsible institution(s)	Recommendation for transposition
Art. 6.2	In carrying out the monitoring required by Art. 6.1, MS must use the reference methods of measurement set out in Annex IV.					
Art 7	[Guidelines for monitoring may be drawn up]					
Art 8	[adaptation of Annexes]					
Art 9	[Committee]					
Art. 10	[A report containing the information outlined in Annex V must be submitted to the Commission every 4 years, within 6 months of the end of the period to which it relates.]					
Art 11	[Comm'n to produce reports]					
Art. 12.1	[MS must inform the Commission that they have brought into force the necessary laws, regulations & administrative provisions to comply with this Directive & provide the Commission with the texts of the relevant provisions of national law.]					
At. 12.2	[National legislation must contain a reference to this Directive or be accompanied by such a reference on official publication.]					
Annex I	Criteria for identifying waters referred to in Art. 3(1)					
Annex II	Code(s) of good agricultural practice					
Annex III	Measures to be included in action programmes as referred to in Art. 5(4)(a)					

Article	EU Obligation	National legislation (including draft legislation) (give text of relevant law or regulation & no. of article) ²⁴	Corresponds/ corresponds in part/is lacking/is in conflict	Identification of changes needed in Albanian law	Responsible institution(s)	Recommendation for transposition
Annex IV	Reference methods of measurement					
Annex V	[Information to be contained in reports to the Commission (Art. 10)]					

6.2 ANNEX II: Action List with Costs

Intervention	Responsible Institution	Capital costs and one-off expenditures €			Sources of financing	Operating / annual costs €	Year of Implementation (relative)					
		Equipment, engineering	TA projects and other software	Total capital cost			0	1	2	3	4	5 or later
1. Institutional strengthening												
Appoint competent authorities. Employ and equip additional personnel at the MoEFWA and MoAFCP	MoEFWM, MoAFCP	No further equipment needed		0	state budget	28,800	v					
Laboratory refurbishment, upgrading, strengthening of quality control		No further costs, included in WFD		0	n/a	0						
TA project to help CA to get established and undertake initial activities and first round of action programmes	CG, MoEFWM, RBCs		1,600,000	1,600,000	International donors	0						
2. Preparatory work and formulation of action programmes												
Identify waters that are, or which could be, affected by nitrate pollution or eutrophication		No further costs for these activities			n/a	No further costs for these activities						
Designate vulnerable zones		No further costs for these activities			n/a	No further costs for these activities						
Awareness-raising, dissemination of information, consultation, public participation	MoEFWM, MoAFCP		Scenario 1: 500,000 Scenario 2: 350,000	500,000 350,000	state budget, International donors	0						
3. Monitoring, data handling and reporting												
Establish monitoring programmes		No further costs for these activities		0	n/a	0						
Reporting to Commission	MoEFWM			0	state budget	10,000						
4. Implementation of action programmes and enforcement												
Implement action programmes		Scenario. 1 - 13,155,000 Scenario.2 - 3,947,500		13,155,000 3,947,500		616,000 185,000						
Enforcement: appoint 1 additional full-time inspector	MoAFCP				state budget	S1: 28,800 S2: 14,400						
TOTAL		Scenario 1 - 13,155,000 Scenario 2 - 3,947,500	2,100,000 1,950,000	15,255,000 5,897,500		682,800 237,400						

6.3 ANNEX III: Implementation Costing Sheet

No.	Intervention / activity & project	Requirements		Unit costs		Capital cost (€)	Operat. costs (€/year)	Remarks
		No. Units	Type/description	Unit	€/unit			
1	Institutional Strengthening							
1.1	Appoint competent authorities. Employ additional personnel at the MoEFWA: - Water Resources Spec. (1) - Water Quality Expert (2)	1	Full-time person at MoEFWA - Senior Expert (SE)	/month	1,200		28,800	Including social costs, office space, basic equipment, heating lighting, reporting and other overheads
		1	Full-time person at MoAFCP - Senior Expert (SE)	/month	1,200			
1.2	Procurement of necessary hardware and software	1	Implementation of the WD will give rise to a need for river basin modelling, GIS modelling, the preparation of good quality graphical representations, etc. for the planning function (i.e. at MoEFWA).				0	No additional costs necessary. Basic office equipment is already included in the costs at 1.1. The provision already included under the Water Framework Directive for the more sophisticated hardware and software necessary to implement the ND will suffice for this application also.
1.3	Laboratory refurbishment, upgrading, strengthening of quality control						0	No additional costs necessary. The necessary upgrading and institutional strengthening of laboratories has already been covered in the costing for the Water Framework Directive..
1.4	TA project to help CA to get established and undertake initial activities and first round of action programmes	1	Large TA project (LTA)	/piece	1,600,000	1,600,000	0	See standard cost database.
2	Preparatory work and formulation of action programmes							
2.1	Identify waters that are, or which could be, affected by nitrate pollution or eutrophication						0	<p>The components of this activity involve:</p> <ol style="list-style-type: none"> determining the national monitoring programme (nitrates, trophic status) needed; carrying out the necessary monitoring; collecting data on physical and environmental characteristics of the waters and land; assessing which waters are threatened. <p>Actions 1, 3 and 4 will be carried out by regular personnel of the CA, with the support of the TA project referred to, and the costs of which are already included in activity no. 1.4 above. Action 2 is included in activity 4 below. So, no additional costs under this heading</p>
2.2	Designate vulnerable zones	1						Own personnel supported by TA project (activity 1.4), no additional costs . It is assumed that Albania will opt for the discrete VZ approach given that the (limited) data available to date suggest that nitrate pollution (from whatever sources) does not appear to present a

								threat to most Albanian waters at present, particularly surface waters.
2.3	Awareness-raising, dissemination of information, consultation, public participation					Scenario 1: 500,000 Scenario 2: 350,000	0	Farmers and their representatives will need to be consulted in connection both with the code of good agricultural practice and the programmes of measures. In addition, once these documents have been finalised, a major campaign will be needed to educate farmers on the nitrate issue and their role in controlling nitrate emissions. Rough estimated budget for preparation of informational and promotional materials, organising meetings and seminars with farmers and their representatives, demonstrations, etc.
3	Monitoring, data handling and reporting							
3.1	Establish monitoring programmes to: a) assess the nitrates in surface waters and ground waters, b) review eutrophic state of surface freshwaters, estuary and coastal waters, and c) assess the effectiveness of action programmes Include in database					0	0	This activity is included here <i>pro memoria</i> , but the costs have already been included in the monitoring activity costed for the WFD (see Annex III of the WFD DSIP, activity group 3). No further costs need to be included here.
3.2	Reporting to Commission					0	10.000	The figure shown is a rough provision of the additional costs likely to fall on the competent authorities as a result of reporting requirements.
4	Implementation of action programmes and enforcement							This includes the activities described below
4.1	Implement action programmes	<p>Measures to be determined in the action programmes will be taken by farmers in the VZs. Many of the measures will be low- or no-cost. The main measures which could involve significant costs are:</p> <ul style="list-style-type: none"> • improvement in manure storage on farms; • manure spreading and transportation • Implementation of water protection measures in agricultural areas • implement a nutrient management plan <p>Action programmes are likely to prescribe many other measures involving good practice, but these are assumed to involve negligible cost. Generally all farms will be required to take the measures prescribed in the action programmes, except that, as mentioned in section 5.1.2 (KQ4), the measures described above will only be taken by livestock farms with > 10 animal units or all farms > 10 ha. Estimated no. of livestock breeding farms>10 a.u. = 8% x 15,000 = 1200 farms Estimated no. of all farms (livestock + arable) > 10 ha = 2150 (of which 400 > 30 ha)</p> <p>2 alternative scenarios are considered: S1: all areas with agricultural use will be designated as VZs S2: 30% of areas with agricultural use will be designated as VZs</p> <p>Note that where two figures are given in the cells below, the upper figure refers to scenario 1 and the lower to scenario 2.</p>						
4.1.1	Improved manure storage on farms	1,200 360	Expand storage capacity so that sufficient space to cover period when spreading prohibited	/livestock farm (> 10 a.u.)	10,000	12,000,000 3,600,000	600,000 180,000	Unit cost based on experience in other accession countries for farms of this size. O&M 5%
4.1.2	Manure spreading and transportation	16 5		/large intensive livestock-	5000	80,000 25,000	16,000 5,000	In general farms are expected to have sufficient space locally so that further costs for transportation not necessary. Assume

				breeding farm				that only the 16 large intensive livestock rearing enterprises will need to transport their waste to suitable land. Prices for the manure transporting and spreading equipment are very different depending on the quality and type of machine. As a rough estimate the investment needed for the acquisition of manure spreaders and transportation means could be approximately €5,000 / farm. The annual costs to cover fuel, insurance and other O&M are estimated to be 20% of capital costs
4.1.3	Implement a nutrient management plan	2150 645		/farm > 10 ha	500	1,075.000 322,500	0 0	There are no great costs associated with this measure, indeed it could result in savings as it should result in a more efficient use of fertilisers and manure. Only cost assumed is €500 per farm
4.2	Enforcement	2 1	Full-time person(s) at CA - Senior Expert (SE)	/month	1,200		28,800 14,400	Including social costs, office space, basic equipment, heating lighting, reporting and other overheads

6.4 ANNEX IV: Specific Issues for the Implementation of the Nitrate Directive in Albania

In principle, thanks to its largely undeveloped farming systems Albania should not face those types of implementation difficulties with the Nitrate Directive that some Western European countries (e.g. Belgium and the Netherlands) have met. Nevertheless there are still some specific issues that it will inevitably face.

Polluted Wells Water

A very large portion of the rural population in Albania draws its water from private wells. Often poor in quality, the wells water is thus a critical public health issue. The general protection of groundwater from agricultural contamination given by Nitrate Directive should check further decline; however this may not necessarily lead to major improvements in the short term.

One reason for this is because the problem of well water contamination is mostly prevalent at small farms. These farms may not be brought within the ambit of the Nitrate Directive, either because it is not practical to do so or because they do not pose a wider public risk of pollution (i.e. beyond the confines of their own estates). Moreover, farming may not be the only, or indeed the main, source of any contamination. Some comes from non-agricultural sources, such as outdoor toilets and septic tanks.

The solution to the wells water problem should be the closure of highly polluted wells and the connecting of rural populations to piped water supplies. The accomplishment of such infrastructural development can take a long time. In the meantime, rural households should be advised on appropriate farming practices and the relative location of wells, septic tanks and kitchen gardens to minimize the risks posed to themselves and their neighbours.

Impact of the Nitrate Directive on Farms

In general, the private costs and benefits of implementing the Nitrate Directive favour the larger farms because the private costs are largely scale-neutral. This means that costs hit disproportionately the finances of the smaller farm, squeezing out the smaller farmers.

At the same time, the private benefits of the Nitrate Directive (savings on fertiliser costs) rise with the size of the farm. The effect of the imposition of the Directive, it is feared, will tend to squeeze out the smaller farms.

Smaller farmers are unlikely to be able to fund the costs of waste-storage facilities from their own resources, but are unlikely to be favoured by those dispensing public funds for this purpose. For example, financial assistance provided under international aid programmes, including EU, favour larger and expanding farmers with future production perspectives and competitive potential within the European market. Indeed, a number of funding programmes specifically link productive and protective investment together.

In principle the impact of the Nitrate Directive on farms in Albania might follow the same pattern as described above, namely:

- a) the majority of the smaller farmers will never acquire proper manure storage facilities and, due to their uncertain future, they will not be targeted to comply with the Nitrate Directive
- b) among the medium-sized farms, the implementation of the Directive will contribute to the process of separating out those with the necessary means to modernize and expand and those that will be marginalized
- c) the larger, more viable and market-oriented farms will be favoured to receive financial assistance to meet the requirements of the Nitrate Directive

However this is not inevitable. It is common opinion that most of the farms, particularly those still using litter systems, pose low pollution risks. In general it would be advisable to carry out a risk assessment survey to confirm to what extent the animal and other wastes of small farms do pose wider environmental risks. Depending on the results it is probably the case that most traditional small livestock farms could be exempted from the Nitrate Directive.